

**مجموعه عناوین و خلاصه مدیریتی جدیدترین
انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (بهار ۱۴۰۴)
تهیه‌کننده: سحر اسکندری**

**تاریخ انتشار:
تابستان ۱۴۰۴**

باسمه تعالی

مجموعه عناوین و خلاصه مدیریتی جدیدترین انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (بهار ۱۴۰۴)

تهیه‌کننده: سحر اسکندری

فهرست برگه

مجموعه عناوین و خلاصه مدیریتی جدیدترین انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (بهار ۱۴۰۴) / تهیه‌کننده: سحر اسکندری / تهران: وزارت جهاد کشاورزی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، ۱۴۰۴.
۷۹ص: شکل، نمودار، جدول (رنگی)
نمایه‌ها:
نشر و انتشار / گزارش / خلاصه مدیریتی / نوع اثر / مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی / وزارت جهاد کشاورزی.

مشخصات:

عنوان: مجموعه عناوین و خلاصه مدیریتی جدیدترین انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (بهار ۱۴۰۴)

تهیه‌کننده: سحر اسکندری

کد فروست: PR-1404-38

ناشر: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

نشانی: تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰

نمابر: ۸۸۸۹۶۶۶۰

نظرات مطرح شده در این اثر لزوماً بیانگر دیدگاه وزارت جهاد کشاورزی و این موسسه پژوهشی نمی‌باشد.

با کمال سپاس، مؤسسه پژوهش‌ها پذیرای کلیه نظرات، پیشنهادات و انتقادات ارزشمند خوانندگان این اثر می‌باشد.

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir

<https://www.agri-peri.ac.ir>

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

۱- گزارش های پژوهشی	۱
ارائه یک مدل ترکیبی مبتنی بر الگوریتم های تکاملی برای پیش بینی قیمت محصولات کشاورزی (مطالعه موردی: گوشت مرغ، گوشت قرمز، تخم مرغ و شیر) ..	۲
آثار تورمی درون بخشی و برون بخشی پرداخت تسهیلات بانکی به بخش کشاورزی و غذا و نقش سرمایه گذاری در کنترل آن	۴
بررسی تاثیر مولفه های اقتصاد دانش بنیان بر عملکرد محیط زیست ایران و مقایسه با کشورهای منتخب	۷
طراحی نظام اجرایی برنامه عمل نظام های میراثی کشاورزی مهم جهانی (GIAHS) در ایران	۱۰
طراحی سیاست های حمایتی خرما (با رویکرد زنجیره ارزش)	۱۲
برنامه ریزی الگوی کشت محصولات زراعی شهرستان تاکستان	۱۷
۲- گزارش های علمی - فنی	۱۹
بررسی تطبیقی نقشه کاربری اراضی با استفاده از تصاویر ستینل ۲ و آمار سطح زیر کشت محصولات کشاورزی در سطح استان در ایران	۲۰
بررسی وضعیت تغییرات دمایی کشور نسبت به دوره استاندارد اقلیمی بلندمدت گذشته	۲۳
تحلیل اثرات بکارگیری فناوری نوین در تولید محصولات کشاورزی شورزی و پذیرش آن در روستاهای ساحلی چابهار	۲۷
ضرورت توسعه دانش بنیان در سواحل مکران	۲۹
کاربرد پهنپادها در تهیه حدنگار در بخش کشاورزی و غذایی: تجارب جهانی و ارائه توصیه های سیاستی	۳۱
تحلیل بازار جهانی و داخلی سیب	۳۳
شاخص های ارزیابی سیاست های کلی کشاورزی، منابع طبیعی، آب و محیط زیست	۳۶
معرفی نوغان داری ایران به عنوان سیستم کشاورزی میراثی مهم جهانی (جیاس)	۳۷
دلایل و آثار کاهش تلفات و ضایعات غذا با تاکید بر ملاحظات زیست محیطی	۴۰
بررسی قوانین مربوط به تغییر اقلیم در زیربخش آب کشاورزی در کشورهای منتخب و ارائه توصیه های سیاستی	۴۳
نقش کارآفرینی کشاورزی در توسعه پایدار روستایی: تجارب کشورهای منتخب و ارائه توصیه های سیاستی	۴۶
مروری بر پایداری جمعیت و توسعه پایدار روستایی	۴۸
ت	

۵۱	راهبردهایی برای دستیابی به آینده‌ی پایدار آبی
۵۴	تاثیر عوامل ژئوپلیتیکی بر توسعه پایدار کشاورزی و روستایی در منطقه شمال غرب ایران
۵۷	۳- گزارش‌های ترجمه‌ای
۵۸	سیاست‌های کشاورزی و آب: ویژگی‌های اصلی و تکامل از ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۹- بریتانیا
۵۸	سیاست‌های کشاورزی و آب: ویژگی‌های اصلی و تکامل از ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۹- آمریکا
۵۹	برنامه تاب‌آوری امنیت غذایی و تغذیه در سودان
۵۹	تحلیل و پایش قیمت مواد غذایی گزارش ماهانه در مورد روند قیمت مواد غذایی ۱۴ آوریل ۲۰۲۵
۶۰	۴- گزارش‌های ادواری
۶۱	برآورد قیمت تمام‌شده محصولات باغی در سال ۱۴۰۳ به منظور پیشنهاد قیمت تضمینی
۶۲	برآورد قیمت تمام‌شده محصولات زراعی در سال زراعی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به منظور پیشنهاد قیمت خرید تضمینی
۶۴	بررسی وضع موجود پوشش گیاهی در ده استان تولید عمده گندم دیم کشور تا پایان خرداد ۱۴۰۲
۶۷	بررسی تولید گوشت طیور در کشتارگاه‌های کشور در هشت ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲
۷۰	مجموعه عناوین و خلاصه مدیریتی جدیدترین انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (زمستان ۱۴۰۳)
۷۰	مجموعه یادداشت‌های سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی در سال ۱۴۰۳
۷۱	۵- یادداشت‌های سیاست‌گذاری
۷۲	هزینه و استطاعت افراد برای داشتن رژیم غذایی سالم
۷۲	نرخ رشد مثبت ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی ایران در ۹ ماهه‌ی نخست سال ۱۴۰۳
۷۲	مقایسه ابعاد نظام کشاورزی ایران و ژاپن
۷۳	تحلیل تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در اسفندماه ۱۴۰۳
۷۳	تحلیل تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در فروردین‌ماه ۱۴۰۴
۷۳	تحلیل تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴

۱- گزارش‌های پژوهشی

ارائه یک مدل ترکیبی مبتنی بر الگوریتم های تکاملی برای پیش بینی قیمت محصولات کشاورزی (مطالعه موردی: گوشت مرغ، گوشت قرمز، تخم مرغ و شیر)

Presenting a Hybrid Model Based on Evolutionary Algorithms for Predicting the Price of Agricultural Products (Case Study: Chicken Meat, Red Meat, Eggs and Milk)

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: رضا حیدری

همکاران: ابراهیم جاودان، مهدی شعبان زاده خوشرو، محمدرضا حاج سید جواد

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی سیاست های کشاورزی و غذا

شناسه سامانه یکتای سمع: RP-01-4-1-1813

کد فروست: IRP-1404-1

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

قیمت یک عامل کلیدی در فعالیت مالی و تجاری مرتبط با بخش کشاورزی است، به گونه ای که همواره فعالان بخش کشاورزی در معرض ریسک های ناشی از نوسان قیمت محصولات کشاورزی قرار دارند. در طی سال های اخیر وقوع دو رخداد انتشار ویروس کرونا و به دنبال آن وقوع جنگ اوکراین و تشدید تحریم های امریکا و اروپا قیمت کالاهای کشاورزی در ایران را شدیداً افزایش داده است، بنابراین، استفاده از روش داده کاوی علمی برای به دست آوردن قانون قیمت محصولات کشاورزی و نیز پیش بینی نوسانات قیمت برای تولیدکنندگان، مصرف کنندگان، پردازشگران، برنامه ریزان توسعه روستایی و سایر افراد و ارگان ها و موسسات درگیر در بازار، از اهمیت زیادی برخوردار است. در این راستا مدل های پیش بینی قیمت کالاهای کشاورزی یک مؤلفه مهم و ضروری در مدیریت بازار و برنامه ریزی تصمیم گیری محسوب می شود، زیرا پیش بینی قیمت کالاهای کشاورزی چشم انداز آینده را شبیه سازی کرده و به تولیدکنندگان این امکان را می دهد تا تصمیمات بهتری بگیرند و به بهینه سازی استراتژی فروش محصول خود کمک کنند. اما سوال اساسی این است که در مواجهه با روش های متعدد پیش بینی قیمت، کدام روش ها برای پیش بینی قیمت محصولات کشاورزی مناسب تر است؟ موضوع فوق یک چالش اساسی برای اکثر پژوهشگران است، زیرا پژوهشگران درک جامع و صحیحی از مفهوم، ویژگی ها و کاربرد مدل های پیش بینی قیمت ندارند. هدف از این مطالعه، ارائه یک مدل هیبریدی برای پیش بینی دقیق قیمت کالای اساس کشاورزی است که دارای ابزار مناسب و کارایی لازم برای نیل به اهداف این مطالعه (پیش بینی قیمت محصولات کشاورزی) می باشد. از سوی دیگر با توجه به ماهیت غیر خطی و نامانایی در رفتار سری زمانی قیمت، بکارگیری یک مدل هیبریدی متشکل از شبکه عصبی پرسپترون، الگوریتم های تکاملی (ژنتیک، ازدحام ذرت و رقابت استعماری) و مدل های ترکیب خطی یک نوآوری در کسب نتایج دقیق محسوب می شود. نتایج حاصل از این مطالعه در تعیین ساختار الگوی ترکیبی پیشنهادی برای پیش بینی متغیرها مطالعه نشان داد که تعداد نرون ها در شبکه عصبی پرسپترون چندلایه در لایه ورودی، میانی و خروجی به ترتیب برابر تعداد متغیرهای ورودی، ۶ و تعداد متغیرهای خروجی است. همچنین از تابع تانژانت سیگموئید به عنوان تابع محرک در لایه های ورودی و میانی و در لایه خروجی تابع محرک خطی استفاده شد. نتایج

حاصل از اجرای مدل ترکیبی پیشنهادی نیز نشان داد که روش ترکیب انفرادی روش انقباضی نسبت به سایر روش‌ها از بالاترین دقت پیش‌بینی برخوردار است. بنابراین، قدرت پیش‌بینی الگوی ترکیبی پیشنهادی از اجزای آن (الگوهای هیبریدی) بالاتر است و فرضیه اصلی این پژوهش تأیید می‌شود. با توجه به نتایج حاصله، مدل ترکیبی پیشنهادی می‌تواند به عنوان یک مدل پایه قابل انتشار برای پیش‌بینی قیمت محصولات کشاورزی مطرح شود.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

آثار تورمی درون بخشی و برون بخشی پرداخت تسهیلات بانکی به بخش کشاورزی و غذا و نقش سرمایه گذاری در کنترل آن

Intra-Sectoral and Extra-Sectoral Inflationary Effects of Bank Facilities to the Food and Agriculture Sector and the Role of Investment in Controlling Them

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: کوهسار خالدي

همکاران: کتابون شمشادی، سید محمد فهمی فرد

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی سیاست های کشاورزی و غذا

شناسه سامانه یکتای سمع: RP-03-4-2-2177

کد فروست: IRP-1404-2

قیمت: ۱۷۰۰۰۰۰ ریال

اقتصاد ایران در طول ۴ دهه ی اخیر، کم و بیش با نرخ های تورم دو رقمی مواجه بوده است و از آغاز دهه ی ۱۳۹۰ به بعد نیز (به استثنای سال های ۹۶-۱۳۹۴)، نرخ های بالاتر از ۲۰ درصد تا حدود ۵۰ درصد را تجربه نموده است. مدتی است که از سوی برخی از مدیران و کارشناسان نا آشنا به مقولات تسهیلات بانکی، سرمایه گذاری و تورم و روابط موجود در میان این سه موضوع، پرداخت تسهیلات بانکی (البته به غلط) به عنوان یکی از عوامل اصلی تورم در کشورمان، معرفی شده است؛ بدون این که تفکیک میان نوع تسهیلات پرداختی (پرداختی به خانوار، پرداختی به کسب و کارها و پرداختی به نوع کسب و کارهای مولد کالا یا خدمات) قائل شوند. به عبارتی دیگر، عده ای از تصمیم سازان و تصمیم گیران در بازار پول با ارائه ی گزاره ای عجیب، وجود تورم را به پرداخت تسهیلات بانکی مرتبط ساخته اند.

مطالعه ی حاضر با هدف بررسی پرداخت تسهیلات بانکی پرداخت شده به بخش کشاورزی بر تورم مصرف کننده (در سطح کل و خوراکی و آشامیدنی) و کارکرد سرمایه گذاری در بخش کشاورزی در کنترل تورم به نگارش درآمده است. این موضوع، با استفاده از آمارهای ۱۴۰۲-۱۳۷۰ و به کارگیری روش اقتصادسنجی، انجام شده است.

الف) خلاصه یافته ها

۱) تورم ملایم یکی از علل و انگیزه های توسعه ی سرمایه گذاری از سوی کارفرمایان است. اما تورم بالا و شدید و البته مزمن و پایدار، آثار زیان باری بر کارفرمایان و خانوارها به دنبال دارد. تورم، آثار خود را بر متغیرهای کلان پس انداز، توزیع درآمد، مصرف، سرمایه گذاری، بودجه ی دولت، تجارت خارجی و منابع انسانی باقی می گذارد. متناسب با هر کدام از علل تورم، در بازه های زمانی گوناگون (کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت)، رویکردها و روش های مختلفی برای مقابله با تورم و کنترل آن ارائه و عملیاتی می شود.

۲) در سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۷۰، میانگین سالانه‌ی نرخ تورم کل در مناطق روستایی و کل کشور (۲۴ درصد)، بیشتر از مناطق شهری (۲۲ درصد) بوده است. اقتصاد ایران در چند مقطع زمانی و به دلیل شوک‌های داخلی و خارجی، روندهای صعودی چشمگیری از نرخ تورم کل را تجربه نموده است.

۳) بررسی تطبیقی تورم کل و تورم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در دوره‌ی مورد بررسی (۱۳۷۰-۱۴۰۲)، نشان می‌دهد که میانگین سالانه‌ی این متغیر برای خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، بیشتر از میانگین نرخ تورم کل بوده است. مقدار میانگین سالانه‌ی نرخ تورم خوراک‌ها و آشامیدنی‌ها در سال‌های ۱۳۷۰-۱۴۰۲ در مناطق شهری (۲۸ درصد)، بالاتر از مناطق روستایی (۲۶ درصد) بوده است.

۴) بر اساس قیمت‌های ثابت سال پایه‌ی ۱۳۹۰ (۱۰۰=۱۳۹۰) در سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۶۰، به طور متوسط سهم تسهیلات سرمایه‌ای از کل تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بخش کشاورزی ایران، حدود ۳۲ درصد و نرخ رشد دوره‌ای آن، منفی و حدود ۰/۴- درصد بوده است. با توجه به نرخ رشد دوره‌ای مثبت تسهیلات جاری (۴/۱ درصد)، تغییر رویکرد پرداخت تسهیلات توسط بانک کشاورزی از تسهیلات سرمایه‌ای به سمت تسهیلات جاری، به صورت شفاف‌تری آشکار می‌شود.

۵) متوسط رشد سالانه‌ی سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات، ساختمان و کل کشاورزی در دوره‌ی ۱۴۰۱-۱۳۶۰ به ترتیب ۳/۷ درصد، ۱/۳ درصد و ۲/۱ درصد بوده است. افزایش سهم ماشین‌آلات کشاورزی در کل سرمایه‌گذاری کشاورزی از ۲۳ درصد در سال ۱۳۶۰ به ۴۵ درصد در سال ۱۴۰۱ از نکات قابل توجهی است که تا حدودی، بیانگر افزایش (دو برابر شدن) نقش سرمایه در تولید محصولات کشاورزی در طی ۴۰ سال گذشته می‌باشد.

۱) تسهیلات اعطایی جاری (سرمایه‌ی در گردش) و سرمایه‌ای به بخش کشاورزی از تأثیر معکوسی بر نرخ تورم کل و نرخ تورم گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و از تأثیر مثبتی بر ارزش افزوده، اشتغال و سرمایه‌گذاری کشاورزی ایران برخوردار می‌باشند.

۲) تشکیل سرمایه‌ی بخش کشاورزی (سرمایه‌گذاری کشاورزی)، دارای تأثیر معکوسی بر نرخ تورم کل و نرخ تورم گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی و تأثیر مثبتی بر ارزش افزوده و اشتغال بخش کشاورزی بوده است.

۳) شوک نرخ ارز غیر رسمی بازار آزاد، از یک سو، تأثیر مثبتی بر نرخ تورم کل و نرخ تورم گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی باقی گذاشته است و از دیگر سو، دارای تأثیر منفی و معکوس بر ارزش افزوده، اشتغال و تشکیل سرمایه‌ی بخش کشاورزی بوده است.

۴) اثرگذاری منفی پرداخت تسهیلات پرداختی جاری و سرمایه‌ای به بخش کشاورزی ایران بر تورم (کاهش میزان تورم کل و مواد غذایی مصرف کننده)، آشکارا آرای برخی از برنامه‌ریزان و سیاستگذاران در مورد نقش تسهیلات پرداختی کشاورزی در تورم (ایجاد و گسترش تورم) را رد خواهد کرد.

۵) صعود نرخ ارز در چند سال اخیر از یک سو و اثرگذاری مثبت افزایش نرخ ارز غیر رسمی بر افزایش نرخ تورم کل و نرخ تورم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها از دیگر سو، نشان می‌دهد که بخشی از تورم مصرف کننده در اقتصاد ایران به دلیل افزایش نرخ ارز بوده است.

ب) توصیه‌های سیاستی

- ✓ با توجه به اثر مثبت صعود نرخ ارز غیر رسمی بر مقادیر تورم مصرف کننده و اثر منفی آن بر مقدار شاخص‌های کلان منتخب کشاورزی، یکی از رویکردهای سیاستی مقابله با تورم در سطح اقتصاد ایران، باید بر کنترل نرخ ارز باشد.
- ✓ با توجه به اثر مثبت افزایش تسهیلات پرداختی (جاری و سرمایه‌ای) به بخش کشاورزی در افزایش سرمایه‌گذاری کشاورزی از یک سو و نقش کاهنده‌ی سرمایه‌گذاری کشاورزی در کاهش میزان تورم کل و مواد غذایی از دیگر سو، یکی دیگر از رویکردهای سیاستی و برنامه‌های اصلی کشور برای کنترل تورم باید بر پرداخت تسهیلات بانکی ترجیحی (کم‌بهره، اقساطی و دارای بازه زمانی طولانی) به بخش کشاورزی متمرکز باشد.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

بررسی تاثیر مولفه‌های اقتصاد دانش بنیان بر عملکرد محیط زیست ایران و مقایسه با کشورهای منتخب

Studying the Impact of Knowledge-based Economy Components on Iran's Environmental Performance and Comparing It with Selected Countries

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: مینا صالح نیا

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط موسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه سامانه یکتای سمع: RP-02-1-1-2007

کد فروست: IRP-1404-3

قیمت: ۱۴۶۰۰۰۰ ریال

اقتصاد دانش بنیان اغلب به عنوان راهی ممکن برای دستیابی جامعه به رشد اقتصادی پایدار، همچنین برای حل چالش‌های مختلف محیط زیستی ناشی از کمبود فزاینده منابع، توضیح داده شده است. امروزه در اکثر کشورها، روند توسعه پایدار به خوبی با روند توسعه اقتصاد دانش بنیان همسو شده است. برای دستیابی به تغییرات مناسب، این دو فرآیند نیاز به هماهنگی دارند. بر این اساس، ایده اصلی این پژوهش، تاکید بر عوامل مرتبط با اقتصاد دانش بنیان است که باعث بهبود وضعیت محیط زیستی، رشد رقابت‌پذیری و حصول پایداری در کشور می‌شود. با وجود تمام مزایای اقتصاد دانش بنیان و نقش آن در توسعه کشورها، طبق آخرین رتبه‌بندی اقتصاد دانش بنیان در سال ۲۰۱۲ که توسط بانک جهانی صورت گرفته، اقتصاد ایران از این لحاظ در جایگاه مناسبی در بین کشورها قرار نداشته است (رتبه ۹۴ از ۱۹۵). همچنین در حال حاضر یکی از مهمترین مسائل مطرح در سطح جهانی و ملی در بسیاری از کشورهای دنیا مسائل محیط زیستی هستند و به این دلیل تاکنون شاخص‌های محیط زیستی متعددی نیز برای نظارت بر فرایندهای تخریب محیط زیست مطرح شده است. یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها که در حال حاضر به صورت گسترده ملاک مقایسه کشورها بوده و در خصوص حفاظت از محیط زیست به صورت دو سالانه منتشر می‌شود، شاخص عملکرد محیط زیستی (EPI) است. مقدار شاخص EPI از صفر تا ۱۰۰ تعیین شده و امتیاز ۱۰۰ بهترین و صفر بدترین وضعیت محیط زیست است. جمهوری اسلامی ایران در رده‌بندی EPI در سال ۲۰۲۲، با کسب رتبه ۱۳۳ و امتیاز ۳۴/۵، نسبت به سال ۲۰۲۰ (رتبه ۶۷) وضعیت نامساعدتری داشته است. در این پژوهش تلاش شد تاثیر مولفه‌های اقتصاد دانش بنیان بر شاخص عملکرد محیط زیست ایران و کشورهای منتخب مورد بررسی قرار گیرد.

بانک جهانی به عنوان یکی از نهادهای پیشگام در ترویج مفهوم اقتصاد دانش بنیان از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۲ در گزارش‌های متعددی به بررسی سیاست‌ها، برنامه‌ها و دستاوردهای کشورهای مختلف در استقرار اقتصاد دانش بنیان پرداخته است. این نهاد، چهار رکن را در چارچوب اقتصاد دانش بنیان شناسایی نموده که شامل نظام انگیزشی و نهادی اقتصادی، آموزش و توسعه منابع انسانی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، و نوآوری و پذیرش ابداعات می‌باشند. هر یک از این ارکان، از شاخص‌هایی تشکیل شده‌اند. شاخص ترکیبی اقتصاد دانش

(KEI) که توسط بانک جهانی برای روش ارزیابی دانش (KAM) توسعه یافته است، بررسی می‌کند که آیا محیط برای استفاده اثربخش از دانش به منظور توسعه اقتصادی مناسب است یا خیر. KEI، شاخصی جامع و معادل با میانگین امتیازات نرمال شده عملکرد یک کشور یا منطقه در هر یک از چهار رکن ذکر شده است که نشان‌دهنده پیشرفت کلی آن کشور یا منطقه از منظر اقتصاد دانش می‌باشد. از سوی دیگر، شاخص عملکرد محیط زیستی نیز یک شاخص ترکیبی است که داده‌های سطح کشورها را در مورد ۴۰ نشانگر خاص، در ۱۱ دسته موضوعی، ۳ هدف سیاستی و یک امتیاز کلی خلاصه می‌کند. اهداف سیاستی ذیل این شاخص، شامل حیات اکوسیستم، سلامت محیط، و اقلیم می‌باشد. در این گزارش، ضمن شناخت مؤلفه‌های شاخص عملکرد محیط زیستی (EPI) و شاخص اقتصاد دانش‌بنیان (KEI)، به ارزیابی عملکرد EPI در ازای هر یک از ابعاد اقتصاد دانش‌بنیان پرداخته شد. برای این منظور، مؤلفه‌های اقتصاد دانش‌بنیان یک بار در قالب ارکان چهارگانه به صورت تفکیک شده، و بار دیگر در قالب شاخص ترکیبی KEI، در مدل‌سازی لحاظ شد. بر همین اساس متغیرهای حجم کل تجارت بین‌الملل (درصد از GDP)، سهم مخارج آموزش دولتی از تولید ناخالص داخلی (درصد)، سهم مخارج تحقیق و توسعه از تولید ناخالص داخلی (درصد)، و تعداد کاربران موبایل به ازای هر ۱۰۰ نفر، به عنوان چهار متغیر نشانگر ابعاد اقتصاد دانش‌بنیان در مدل وارد شدند. علاوه بر ابعاد چهارگانه اقتصاد دانش‌بنیان، از متغیرهای رشد جمعیت (درصد سالانه) و ارزش افزوده بخش کشاورزی (درصد از GDP) نیز به عنوان متغیرهای کنترلی در معادله استفاده شد. داده‌های متعلق به متغیر وابسته از مرکز برنامه‌ها و داده‌های اقتصادی اجتماعی ناسا (SEDAC) و متغیرهای توضیحی از پایگاه داده بانک جهانی برای دوره زمانی ۲۰۲۲-۲۰۰۶ اخذ شد. کشورهای مورد مطالعه شامل ایران، ترکیه، عراق، پاکستان، جمهوری آذربایجان و ارمنستان می‌باشد.

برای محاسبه شاخص اقتصاد دانش‌بنیان، امتیاز هر یک از کشورهای مورد بررسی در هر یک از متغیرهای مربوط به ارکان چهارگانه، به دست آمده و سپس با بهره‌گیری از میانگین حسابی، امتیاز متغیرها برای محاسبه ارکان و سپس شاخص ترکیبی به کار گرفته شد. بالاترین امتیاز کسب شده در شاخص ترکیبی اقتصاد دانش‌بنیان، با مقدار ۷/۲۷ (از ۱۰ امتیاز) به کشور ترکیه تعلق دارد و پس از آن، ارمنستان و ایران به ترتیب با میانگین ۵/۸۵ و ۵/۵۷ رتبه‌های دوم و سوم را دارا می‌باشند. آذربایجان، عراق و پاکستان به ترتیب در رده‌های بعدی جای می‌گیرند. از نظر ارکان تشکیل‌دهنده اقتصاد دانش‌بنیان، ارمنستان در ارائه نظام انگیزشی و نهادی اقتصادی، و ترکیه در آموزش و توسعه منابع انسانی، عملکرد بهتری نسبت به سایر کشورها داشته‌اند. آذربایجان و ایران نیز به ترتیب در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات، و نوآوری و پذیرش ابداعات، پیش‌تاز بوده‌اند. برآورد مدل نهایی داده‌های پلنل با روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) حاکی از آن است که سهم مخارج آموزش دولتی از تولید ناخالص داخلی (مربوط به رکن آموزش و توسعه منابع انسانی)، تنها متغیری است که تاثیر مثبتی بر شاخص عملکرد محیط زیست دارد، به گونه‌ای که با افزایش یک درصدی سهم مخارج آموزش، EPI به اندازه ۰/۳۳۶ درصد افزایش می‌یابد. متغیر حجم تجارت بین‌الملل (از شاخص‌های رکن نظام انگیزشی و نهادی اقتصادی) و متغیر سهم مخارج تحقیق و توسعه از تولید ناخالص داخلی (متعلق به رکن نوآوری و پذیرش ابداعات)، اثر منفی معنی‌داری بر عملکرد محیط زیستی

کشورها نشان می‌دهند. این بدین معناست که جهت‌گیری فعالیت‌های تجاری کشورها، همسو با اهداف محیط زیستی نبوده است. همچنین به نظر می‌رسد سرمایه‌گذاری در نوآوری و پذیرش ابداعات، نتوانسته است دانش نظری را به دانش کاربردی در این زمینه تبدیل کند. به طور مشابه، شاخص ترکیبی اقتصاد دانش‌بنیان نیز رابطه معکوسی با شاخص EPI دارد. متغیرهای تعداد کاربران موبایل (رکن فناوری اطلاعات و ارتباطات) و ارزش افزوده بخش کشاورزی، اثر معنی‌داری بر شاخص عملکرد محیط زیست نداشتند. متغیر درصد سالانه رشد جمعیت اثر منفی معنی‌داری بر شاخص EPI داشته و انتظار می‌رود رشد بیشتر جمعیت کشورها، تنزل وضع محیط زیست را به دنبال داشته باشد. بر اساس نتایج حاصله، لازم است برای جلوگیری از ایجاد آلودگی و تخلیه منابع، قوانین زیست محیطی دقیقی جهت فعالیت واحدهای مربوطه به خصوص شرکت‌های خارجی اتخاذ شود. پرهیز از خام فروشی منابع و صدور محصولات با ارزش افزوده بالاتر، در این خصوص قابل توصیه است. در مورد ج.ا.ایران که رتبه بالایی در رکن نوآوری و پذیرش ابداعات دارد، توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. نتایج نشان داده است افزایش تجارت اثر منفی معنی‌داری بر عملکرد محیط زیستی کشورها دارد بدین معنا که جهت‌گیری فعالیت‌های تجاری کشورها، همسو با اهداف محیط زیستی نبوده است. از این رو پیشنهاد شده پرهیز از خام فروشی و صدور محصولات با ارزش افزوده بالاتر و یا اتخاذ قوانین محیط زیستی دقیق جهت فعالیت واحدها، انجام شود. توجه به تعریف پروژه‌های مسئله محور محیط زیستی، کاربردی کردن نتیجه تحقیقات علمی، سرمایه‌گذاری در جهت تجاری‌سازی نوآوری، و برنامه‌ریزی به منظور افزایش تعامل و همکاری بخش‌های علمی و اجرایی باید مدنظر قرار گیرد. با توجه به اثر مثبت سرمایه‌گذاری در زمینه آموزش و توسعه منابع انسانی، توصیه می‌شود افزایش سهم آموزش دولتی از تولید ناخالص داخلی مورد توجه قرار گیرد. همچنین باید اطمینان حاصل شود که منابع لازم برای تامین مالی آموزش، به صورت عادلانه در سطوح آموزشی، برنامه‌ها و مناطق، برای بهبود نرخ ثبت نام و کیفیت آموزش توزیع می‌شود.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

طراحی نظام اجرایی برنامه عمل نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (GIAHS) در ایران

Designing the Implementation System of the Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) Action Plan in Iran

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: شهره سلطانی

همکاران: غلامرضا فروزش تهرانی، علی کیانی راد

ناظر: حسین اسماعیل نیا

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

شناسه سامانه یکتای سمع: RP-01-3-1-2144

کد فروست: IRP-1404-4

قیمت: ۱۴۰۵۰۰۰ ریال

مقدمه

با تلاش‌های سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد (FAO) شناسایی، ثبت و حفاظت پویا از نظام‌های میراثی کشاورزی تبدیل به یک رویکرد مهم جهانی شده‌است. فائو از سال ۲۰۰۲ تاکنون در ۲۶ کشور جهان، تفکر حفظ نظام‌های میراثی کشاورزی را در برنامه‌های مختلف توسعه‌ای بخش کشاورزی و روستایی جریان‌سازی کرده‌است. در بین کشورهای مذکور، چین و ژاپن جایگاه برجسته جهانی را داشته و تاکنون با ثبت بیشترین نظام‌های میراثی مقام اول و دوم را به ترتیب کسب کرده‌اند. فلسفه حفاظت از اجزای نظام کشاورزی، شامل دانش، فرهنگ، فناوری و سازمان‌های اجتماعی که از گذشته‌های دور به میراث رسیده، این است که دانش بومی کشاورزی، راهکارهای همگام و سازگار با طبیعت را که در کنار تولید محصول، به منافع نسل‌های آینده و حفظ زمین، آب و محیط زیست اهمیت می‌دهد، معرفی می‌کند. فائو با انتشار متن کامل هر پیشنهادیه برای ثبت نظام میراثی، در واقع دانش بومی مستتر در این نظام‌ها را در کل جهان منتشر می‌سازد. از سویی در انتهای هر پیشنهادیه، یک برنامه اقدام برای حفاظت از نظام‌های میراثی ارائه می‌شود که بایستی توسط کلیه ذینفعان نظام در طول سال‌های برنامه به منظور حفظ و ارتقای نظام کشاورزی مربوطه به اجرا برسد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر در واقع یک تحقیق عملیاتی (Action Research) می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز برای طراحی نظام اجرایی برنامه عمل نظام‌های میراث کشاورزی مهم جهانی (GIAHS) طی چند مرحله جمع‌آوری شده‌است. در گام نخست بررسی منابع و تحقیقات قبلی در جهان و ایران انجام شد. سپس طی برگزاری جلسات در سطح ملی و استانی، اطلاعات لازم برای طراحی یک نظام اجرایی مناسب برای برنامه عمل نظام‌های میراث استخراج شد در نهایت با استفاده از نظرات صاحب‌نظران و مراجع تصمیم‌گیرنده، نظام اجرایی پیشنهادی اصلاح و نهایی تلقی شد. استخراج مضامین از متن مصاحبه‌های مکتوب شده به صورت جمله به جمله انجام شد. کدهای اولیه در بررسی

مصاحبه‌های بعدی نیز مورد توجه قرار گرفت و با توجه به سنخیت و نزدیکی کدهای کشف شده جدیدتر، ذیل مفهومی کلان تر در نظر گرفته شد و این فرایند تکرار شد. در نهایت، ۵ مقوله محوری، ۱۰ مقوله کلان و ۴۲ مقوله پایه حاصل شد.

یافته ها

اجزای نظام اجرایی برنامه اقدام عبارتند از برنامه‌ریزی راهبردی جیاس به عنوان یک کل، طراحی برنامه اقدام جیاس، اجرای برنامه اقدام جیاس، توسعه اجزا و روابطی که در کل نظام اجرایی برنامه اقدام مطرح شده بودند و در نهایت، مقوله پنجم در خصوص توسعه فرهنگ مستندسازی، نظارت و ارزیابی برنامه اقدام جیاس می‌باشد.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

طراحی سیاست‌های حمایتی خرما (با رویکرد زنجیره ارزش)

Designing Date Support Policies (with Value Chain Approach)

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: مهدی کاظم‌نژاد

همکاران: لیلا عزیزی، سیده زهره حسینی امین

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه پژوهشی سیاست‌های کشاورزی و غذا

شناسه سامانه یکتای سمع: RP-01-4-1-1816

کد فروست: IRP-1403-18

قیمت: ۲۴۳۰۰۰۰ ریال

مقدمه

در بین تمامی بخش‌های اقتصادی در تحقق امنیت غذایی، بخش کشاورزی به عنوان یکی از ارکان اصلی محسوب می‌شود. فعالیت‌های کشاورزی در کشورهای در حال توسعه از نظر سهم آن در تولید ناخالص داخلی، ایجاد اشتغال و ارزآوری نیز حائز اهمیت فراوانی است. از سوی دیگر با عنایت به ماهیت فعالیت‌های بخش کشاورزی و مواجه بودن آن‌ها با مخاطرات و ریسک‌های فراوان، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اقتصادی در این بخش تفاوت‌های اساسی با سایر بخش‌های اقتصادی دارد. به همین سبب این بخش در اکثر کشورهای دنیا اعم از پیشرفته و در حال توسعه همواره از طریق سیاست‌ها و روش‌های متنوع مورد حمایت قرار می‌گیرد. (رحیمی سوره و همکار، ۱۳۹۳).

صنعت کشاورزی دارای سیستم پیچیده‌ای است و شامل تعداد زیادی بنگاه است که در یک حوزه خاص (برای مثال غلات، حبوبات، برنج و غیره) با یکدیگر کار می‌کنند، تا تقاضای روزافزون بازار برای محصولات غذایی با ارزش بالا را تأمین نمایند. یکی از پیچیدگی‌های زنجیره عرضه بخش کشاورزی ناشی از تغییرات آب و هوایی است که به طور تصادفی و غیرقابل پیش‌بینی بر تصمیم‌گیری در هر جزء از زنجیره تأثیر دارد و اغلب منجر به عرضه ناپایدار محصول می‌شود. از طرفی، سلامت و کیفیت مواد غذایی به یک مسئله مهم و اساسی در زنجیره عرضه تبدیل شده است. با توجه به آنچه گفته شد، تحلیل عملکرد زنجیره عرضه و ارزش زنجیره‌های صنعت کشاورزی یک ابزار ارزشمند برای ایجاد مزیت رقابتی برای این صنایع محسوب می‌شود (خالدی و امجدی، ۱۳۸۸).

از سوی دیگر، مسائل مربوط به جهانی‌سازی و آزادسازی تجارت، ساختار بازارها را از حالت سنتی خارج نموده و به سمت تجاری شدن تغییر داده است. برای هماهنگی با این ساختار، لازم است بخش‌های مختلف تولید، تدارکات، فرآوری، ذخیره، توزیع، حمل‌ونقل و سایر فعالیت‌های جانبی مرتبط به‌خوبی برنامه‌ریزی و مدیریت شوند. با توجه به اینکه فعالیت‌های بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن با محصولات و مواد خام فسادپذیر روبه‌رو هستند، انتقال آن‌ها از مزارع به محل‌های فرآوری و انبارها مستلزم حمل و نقل و جابجایی مناسب و زمان‌بندی دقیق می‌باشد. به علاوه، اغلب مواد خام و محصولات کشاورزی به دلیل فصلی بودن تحت تأثیر قرار می‌گیرند و از

این رو عملیات خرید و فرآوری صنایع وابسته به بخش کشاورزی باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که بدون توقف طی سال ادامه داشته باشد (همان).

با تحلیل زنجیره ارزش و تعیین رویکردها، سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه آن در بخش کشاورزی می‌توان با شناخت دقیق‌تری مسائل بخش کشاورزی را تحلیل نموده و راهکارهای مناسب را برای توسعه و بهبود سرمایه‌گذاری پیشنهاد داد (خالدی و کاظم نژاد، ۱۳۹۴). در طول دهه‌های گذشته بخش کشاورزی در ایران نیز از حمایت‌های متنوع و البته دارای نوسان برخوردار بوده است. اما این حمایت‌ها حاکی از روند مناسب و با ثباتی نبوده است و از لحاظ میزان حمایت نیز اقوال مختلفی وجود دارد. از این رو انجام پژوهش‌های روشمند در این حوزه اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. از دیگر سو وابستگی اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی شکل ویژه‌ای به سیاست‌های حمایتی و اختصاص یارانه‌های مستقیم و غیرمستقیم بخشیده است که واجد نقاط ضعف بسیاری است و به همین دلیل برنامه‌ریزان در سال‌های اخیر به دنبال اصلاح الگوی مصرف، واقعی نمودن قیمت‌ها و تحول در سیاست‌های حمایتی و هدفمند کردن یارانه‌ها هستند. بدیهی است اگر در اعمال سیاست‌های حمایتی، به چارچوب‌های علمی و ابعاد گوناگون رقابت و اصول تجارت بین‌الملل کم‌توجهی شود میزان کارآمدی و اثربخشی این سیاست‌ها به شدت کاهش یافته و دستیابی به اهداف اساسی دولت به حداقل خود تقلیل خواهد یافت (رحیمی، سوره و همکار، ۱۳۹۳).

بنابراین می‌توان گفت امروزه حمایت کارآمد از بخش کشاورزی یک مقوله پذیرفته شده در همه کشورها اعم از صنعتی و در حال توسعه مبدل شده است به گونه‌ای که حمایت از بخش کشاورزی نسبت به سایر بخش‌ها از عنایت بیشتری برخوردار است. بدیهی است انجام حمایت‌ها بدون چارچوب‌های مشخص، اصولی و علمی که همه تبعات آن تحت مطالعات چند دیسپلینی و در سناریوهای مختلف پیش بینی نشده باشد، به کاهش توان رقابت پذیری تولیدکنندگان و در نهایت به کاهش بهره‌وری و کاهش رفاه کل جامعه خواهد انجامید. در مقابل حمایت‌های اصولی با طراحی برنامه زمان‌بندی شده به افزایش بهره‌وری، افزایش توان رقابت تولیدکنندگان در عرصه‌های جهانی و منطقه‌ای و ارتقای رفاه جامعه (مصرف کنندگان که در مفهوم عام آن، تولیدکنندگان نیز از جمله آنان هستند) منجر خواهد شد. معمولاً حمایت‌ها در یک نظام حمایتی که ابعاد مختلف دارد؛ صورت می‌گیرد. صرف اعتبارات هنگفت برای حمایت از بخش کشاورزی در کشورهای توسعه یافته نشان از حساسیت بخش در میان سیاست‌گذاران و ضرورت حمایت از آن دارد. به عنوان نمونه شاخص برآورد حمایت تولیدکننده (PSE) که نشان‌دهنده سهم انتقال سیاست‌های کشاورزی از دولت و مصرف‌کنندگان به درآمد تولیدکنندگان کشاورزی است، در دوره ۲۰۰۰-۲۰۲۲ در کشورهای عضو OECD معادل ۲۷ درصد بوده است. به عبارت دیگر ۲۷ درصد درآمدهای تولیدکنندگان ناشی از اتخاذ سیاست‌های حمایتی کشاورزی بوده است (OECD, 2022).

محصول خرما یکی از محصولات مهم باغی در حوزه کشاورزی است که به دلیل اهمیت آن در ایران در زمره کالاهای اساسی مشمول قانون تضمین خرید محصولات اساسی قرار گرفته به طوری که در فصول خاصی از سال همانند ماه مبارک رمضان جهت دسترسی آسان مصرف‌کنندگان این محصول طرحی تحت عنوان "طرح ضیافت" از سوی دولت اجرا، و از این طریق در بازار این محصول مداخله می‌نماید و حتی دولت در برخی از سال‌ها به دلیل افزایش تولید و در جهت حمایت از تولیدکنندگان با اجرای طرح خرید خرما اقدام به مداخله در بازار می‌نماید. ضمن اینکه در این راستا وزارت جهاد کشاورزی در برنامه توسعه‌ای خود این محصول را در اولویت کاری قرار داده و برای رسیدن به تولید ۱۶۵۸ هزار تن برنامه‌ریزی و عملیاتی شده است.

لذا با عنایت به اهمیت این کالا در سطوح مختلف مصرف‌کنندگان و نیز برای تولیدکنندگان محققین و نگارندگان این پژوهش تلاش دارند به بررسی مسایل خرما و طراحی سیاست‌های حمایتی آن با تاکید بر زنجیره ارزش خرما بپردازند. در این راستا با توجه به اهمیت کاربرد ابزارهای حمایتی در کشاورزی دنیا و استراتژی‌های متنوع اتخاذ شده در کشورهای مختلف، این مطالعه به بررسی سیاست‌های حمایتی در حلقه‌های اصلی زنجیره ارزش خرما و اثرات این سیاست‌های حمایتی پرداخته که ضمن شناسایی چالش‌ها و مشکلات موجود در زنجیره، با ارایه راهبردها و پیشنهادات نسبت به طراحی بسته سیاست‌های حمایتی متناسب با حلقه‌های مفقوده به بهبود فرآیند تولید تا مصرف محصول خرما در کشور اقدام گردد.

خلاصه یافته‌ها

در این پژوهش با دو رویکرد یکی تبیین و تحلیل وضع موجود و دیگری یافته‌های پژوهش به تحلیل کمی ارتباط بین متغیرها پرداخته شده است. در تبیین وضع موجود به وضعیت محصول خرما در کشور، زنجیره ارزش خرما، نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای محصول خرما در حلقه‌های تولید، اهمیت خرما، حلقه تولید، حلقه صنایع فرآوری و بسته‌بندی، حلقه تجارت و بازار خرما، در بخش دیگر یافته‌های پژوهش به خلاصه فرصت صادراتی، رقابت در بازار، اندازه بازار، شاخص‌های رشد صادراتی، ارزش واحد صادراتی، سهم ایران در بازارهای هدف، دسترسی به بازار، بررسی موافقت‌نامه‌های تجاری با رویکرد خرما، تعرفه‌های MFN و ترجیحی محصول خرما، الزامات کشورهای واردکننده خرما براساس اقدامات غیرتعرفه‌ای SPS و TBT، شرکای تجاری بالقوه و پتانسیل صادراتی سایر بازارهای پیش رو، قوانین مرتبط با تعیین و اجرای سیاست‌های حمایتی بخش کشاورزی، سیاست‌های حمایتی (بیمه خرما، تسهیلات بانکی، تعرفه واردات، معاف از مالیات)، سیاست‌های حمایتی کشورهای منتخب برتر تولیدکننده خرما در زمینه توسعه زنجیره ارزش این محصول، ارزش افزوده محصولات خرما، چالش‌های موجود در زنجیره ارزش محصول خرما، حمایت‌های پیشنهادی، در خاتمه تحلیل روش خودرگرسیون VAR پرداخته شده است. لذا در پژوهش حاضر با بررسی مسایل خرما و طراحی سیاست‌های حمایتی زنجیره ارزش خرما و با توجه به اهمیت کاربرد ابزارهای حمایتی در کشاورزی دنیا و استراتژی‌های متنوع اتخاذ شده در این خصوص و اثرات این سیاست‌های حمایتی، ضمن شناسایی چالش‌ها و مشکلات موجود در زنجیره، با ارایه راهبردها و پیشنهادات نسبت به طراحی بسته سیاست‌های حمایتی متناسب با حلقه‌های مفقوده و با بهره‌گیری از شاخص‌های مختلف به بهبود فرآیند تولید تا مصرف محصول خرما در کشور اقدام گردید. همچنین این پژوهش ضمن توجه به زنجیره ارزش، مبانی سیاست‌های حمایتی و رویکردهای حمایت از خرما در سنوات گذشته، با استفاده از اطلاعات سری زمانی سالانه ۲۰۲۲-۲۰۰۳ به بررسی ارتباط بین نوسانات قیمت جهانی صادرات خرما و قیمت صادراتی خرمای ایران پرداخته و با به کارگیری سری زمانی ماهانه ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ رابطه بین نوسانات قیمت صادراتی و قیمت بازار داخلی این محصول بررسی نموده است. شایان ذکر است که داده‌های سالانه قیمت جهانی صادرات خرما و قیمت صادراتی خرمای ایران و داده‌های ماهانه قیمت صادراتی ایران و قیمت بازار داخلی از طریق الگوی خودرگرسیون برداری (VAR) در نرم‌افزار Eviews پردازش و تجزیه و تحلیل شده و با استفاده از برخی شاخص‌های تجاری به یکی از مهم‌ترین اجزای حلقه (تجارت خرما) در این زنجیره نیز پرداخته شده است.

به همین منظور این پژوهش به بررسی مسایل اقتصادی خرما، شاخص تجاری و رقابت در بازار جهانی، شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با زنجیره خرما، شناسایی فرصت‌های صادراتی بالقوه این محصول در بازارهای جهانی، وضعیت صنایع تبدیلی و فرآوری و

بسته‌بندی آن، بررسی تجارب دنیا در خصوص زنجیره ارزش و سیاست‌های حمایتی استفاده شده در دنیا، سیاست‌های حمایتی موجود در ایران، بررسی موافقت‌نامه‌های بین‌المللی تجاری مرتبط با محصول خرما، بررسی ارتباط متغیر اصلی و اثرگذار اقتصادی یعنی قیمت‌های جهانی و صادراتی ایران و نهایتاً به طراحی بسته حمایتی پیشنهادی با در نظر گرفتن زنجیره ارزش خرما پرداخته است.

توصیه‌های سیاستی

- ✓ با عنایت به بررسی و تحلیل وضعیت موجود خرما و بر اساس نتایج تحقیق حاضر توصیه‌های سیاستی زیر جهت رفع نقاط ضعف این صنعت و تقویت نقاط قوت آن و با بهره‌گیری از فرصت‌های پیش رو و مقابله با تهدیدهای آتی و فعلی که این صنعت با آن مواجه بوده در چاقوب بسته حمایتی کاربردی زیر پیشنهاد می‌گردد:
- ✓ بهره‌گیری از مشوق‌های صادراتی کارآمد (از جمله اعطای تسهیلات کم بهره، جایزه‌های صادراتی، پرداخت هدفمند یارانه صادراتی جهت حفظ و گسترش سهم بازار هدف از طریق قیمت‌شکنی یا دامپینگ و غیره) به منظور اثرگذاری بیشتر در شکل‌گیری قیمت‌های جهانی این محصول با توجه نتیجه تحقیق حاضر مبنی بر ارتباط بین قیمت صادراتی ایران و قیمت‌های جهانی خرما، به عبارت دیگر توجه به آخرین حلقه زنجیره این محصول به عنوان پیشران توسعه آن در اجرای سیاست‌های حمایتی
- ✓ در راستای اجرایی نمودن بند فوق بهره‌گیری از روش‌هایی همچون حذف پیمان‌سپاری ارزی مورد تاکید است.
- ✓ به منظور حضور موثرتر در بازارهای هدف و نیز جهت گسترش سهم بیشتر بازار این محصول در بازار هدف موجود و جدید بهره‌گیری از یارانه کارگو (یارانه حمل و نقل هوایی) در کاهش قیمت تمام‌شده نهایی این محصول مورد تاکید است.
- ✓ با توجه به بررسی‌های انجام شده در خصوص موافقت‌نامه‌های تجاری توانمندسازی تجار، کارشناسان و به ویژه رایزن‌های اقتصادی در کشورهای بازار هدف بسیار حایز اهمیت است.
- ✓ با توجه به رتبه ایران در بازار جهانی خرما لازمست در موافقت‌نامه‌های آتی در هنگام انعقاد توافق‌نامه‌های تجاری توجه ویژه‌ای برای دسترسی بیشتر محصول مذکور در بازارهای مربوطه به عمل آید و به عبارت دیگر تعرفه‌های ترجیحی اثرگذار در مقابل سایر رقبا برای آن در مذاکرات مربوطه اخذ گردد.
- ✓ به منظور حضور در بازارهای هدف جدید و یا در جهت معرفی فراورده‌های جدید حاصل از این محصول لازمست تسهیلات و یارانه ویژه‌ای با برنامه مشخص جهت حضور فعالان این بخش در نمایشگاه بین‌المللی در هر سال مد نظر قرار گیرد.
- ✓ با توجه به صنایع موجود این محصول و به منظور ایجاد تنوع محصولی حاصل از فراورده‌های خرما لازمست با مکانیسم‌های تشویقی همچون اعطای تسهیلات، اعطای زمین مناسب و معافیت‌های مالیاتی (با مدت زمان محدود و مشخص) نسبت به هدایت سرمایه‌گذاران در احداث کارخانه‌های پیشرفته صنایع تبدیلی و تکمیلی خرما اقدام لازم معمول گردد.
- ✓ یکی از سیاست‌های حمایتی بسیار اثرگذار، حمایت از توسعه و تقویت زنجیره ارزش و بازاریابی این محصول است. در این راستا تاکید و توجه ویژه، با برنامه مشخص در مواردی همچون توسعه سردخانه‌ها و انبار فنی، تکمیل و تجهیز سردخانه‌ها، دستگاه سورتینگ و بسته‌بندی مدرن، حمل و نقل (هوایی- زمینی- دریایی)، ایجاد صنایع اختصاصی خرما (به ویژه توجه

خاص به ایجاد صنایع در مناطق کم برخوردار، ایجاد پایانه‌های صادراتی متناسب با برنامه آمایش صنایع تبدیلی کشور با استفاده از ساز و کار اعطای تسهیلات و در صورت لزوم پرداخت یارانه، می‌باشد.

✓ توسعه صنایع فرآوری محصولات با ارزش افزوده بالا با بهره‌گیری از زائدات و ضایعات خرما (همانند: شیر خرما، بیوگاز، مواد سوختنی، طعم‌دهنده چای، صابون‌سازی و غیره)

✓ به منظور پایداری در تولید و امکان برنامه‌ریزی هدفمند برای صادرات، توجه به حمایت نهاده‌ای این محصول به ویژه نهال آن از طریق پاجوش (نهال کشت بافت)، ایجاد باغ مادری، ایجاد مجتمع تولید نهال کشت بافت و نیز اجرای سیستم‌های نوین آبیاری با اعطای تسهیلات و نیز یارانه خاص نهال به عنوان اولین حلقه زنجیره ارزش این محصول مورد تاکید است.

✓ یکی از مسایل مهم در پایداری تولید و پیش بینی پذیر کردن تولید، استفاده از کشاورزی قراردادی است. این مهم می‌تواند در کارآمد سازی حمایت تامین مالی، جذب و هدایت سرمایه‌گذاری به سمت این محصول و فروارده‌های آن بسیار اثر گذار باشد. در این راستا ضمن قانون مند نمودن کشاورزی قراردادی خرما پیشنهاد می‌گردد نسبت به تشکیل صندوق حمایت از توسعه این محصول در زیر مجموعه شرکت مادر تخصصی صندوق‌های توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی اقدامات لازم به عمل آید.

✓ در راستای حفاظت از تولیدکنندگان و جلوگیری از خروج آنان از این حرفه لازمست سیاست تضمینی به عنوان یک ابزار حمایتی حداقلی در حلقه زنجیره تولید این محصول ضمن کارآمدسازی در راستای پایداری تولید و صادرات هدفمند مورد توجه قرار گیرد و در کنار آن به سیاست‌های افزایش درآمد تولیدکنندگان خرما به جای صرفا قیمت تضمینی و یا خرید تضمینی خرما متمرکز شده و ابزارهای تشویقی در اجرا با نگاه غیر تورم زا و تثبیت درآمد تولیدکنندگان تدوین و اقدام گردد. در این خصوص تشکیل صندوق تثبیت درآمد تولیدکنندگان خرما با مشارکت دولت و تولیدکننده مورد تاکید است. در این صندوق همانند مکانیسم صندوق کارمندان دولت عمل خواهد شد و برداشت از صندوق از سوی تولیدکنندگان با تعریف شاخص معینی که بیانگر کاهش درآمد در برخی ازمقاطع زمانی (که ممکن است به دلیل کاهش عملکرد و یا کاهش قیمت خرما حادث شود) باشد، امکان پذیر خواهد بود.

✓ در راستای مدیریت ریسک این محصول و در جهت پایداری و حفاظت از تولیدکنندگان لازمست نسبت به توسعه بیمه این محصول به موازات بیمه حوادث و مسایل اقلیمی به بیمه قیمت و درآمدی آن نیز پرداخته شود و حمایت‌های بیمه ای نیز در این راستا متمرکز گردد.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

برنامه‌ریزی الگوی کشت محصولات زراعی شهرستان تاکستان

نوع انتشار: محدود

تهیه‌کننده: اسماعیل نصرافهانی

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط موسسه: گروه پژوهشی برنامه‌ریزی راهبردی کشاورزی و امنیت غذایی

شناسه سامانه یکتای سمع: RP-02-2-1-1967

کد فروست: IRP-1404-5

قیمت: ۱۷۷۵۰۰۰ ریال

الگوی کشت محصولات کشاورزی در یک منطقه با توجه به پتانسیل و منابع موجود، قیمت محصولات، هزینه‌های تولید، عملکرد محصول، سیاست‌های مرتبط با امنیت غذایی و میزان نیاز کشور و تصمیم‌گیری در انتخاب گیاهان زراعی یا باغی مناطق مختلف بر اساس زیر ساخت‌های موجود، مسائل اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و سطح تکنولوژی با حفظ منابع پایه تولید در جهت تأمین نیازهای اساسی کشور باشد.

در مطالعه حاضر به منظور برنامه‌ریزی الگوی کشت محصولات زراعی آبی شهرستان تاکستان به طراحی مدل برنامه‌ریزی کشت برای دستیابی به اهداف مدنظر الگوی کشت با اهداف متفاوت و متضاد حداکثرسازی سود (هدف اقتصادی)، حداقل‌سازی استفاده از کود و سم (هدف زیست محیطی)، حداقل‌سازی مصرف آب آبیاری (هدف زیست محیطی) و حداکثرسازی استفاده از نیروی کار (هدف اجتماعی)، حداکثرسازی سطح استفاده مکانیزاسیون (بهره‌برداری بهینه از عوامل تولید) و حداکثرسازی تولید انرژی حاصل از کشت محصولات زراعی (ملاحظات سیاست امنیت غذایی) پرداخته شد. در نظر گرفتن اهداف مختلف و بعضاً متضاد با یکدیگر که لزوم بهره‌گیری و استفاده از برنامه‌ریزی چند هدفه را یادآوری می‌نماید. در این تحقیق از یک مدل برنامه‌ریزی غیر خطی فازی چند هدفه که امکان مصالحه چندین هدف را بطور همزمان و در کنار محدودیت‌های منابع منطقه مورد مطالعه فراهم می‌نماید، استفاده شد.

نتایج حاصل از اجرای مدل با وضعیت فعلی الگوی کشت نشان داد که سهم گروه‌های غلات، سبزی و صیفی و نباتات علوفه‌ای با کاهش و گروه‌های حبوبات و نباتات صنعتی با افزایش سهم در الگوی کشت مواجه بوده‌اند. اجرای مدل با تغییرات گسترده تری در سطح کشت محصولات شهرستان همراه بود به نحوی که محصولات گوجه فرنگی، گندم، جو، یونجه، هندوانه و چغندر قند در سطوح متفاوتی با کاهش و در مقابل سورگوم، کلزا، سایر حبوبات، ذرت علوفه‌ای، نخود، سایر سبزیجات و لوبیا در سطوح مختلف با افزایش سطح کاشت روبرو بوده‌اند. در الگوی کشت پیشنهادی سطح کشت خیار و خربزه بدون تغییر بوده‌اند.

تاثیر اجرای الگوهای برنامه‌ریزی بر متغیرهای سود خالص، آب آبیاری، مصرف کود و سم، امنیت غذایی، اشتغال، سطح

مکانیزاسیون که اهداف متفاوت و متضاد در جدول ۱ نشان داده شده است. که در ادامه به تشریح آن پرداخته می‌شود. نتایج اجرای مدل الگوی چند هدفه مصالحه بین اهداف با الگوی فعلی شهرستان تاکستان بر متغیرهای مختلف بیانگر افزایش ۶/۳ درصدی منافع اقتصادی (سود خالص)، کاهش ۰/۵ درصدی آب مصرفی، افزایش ۹/۵ درصدی میزان انرژی تولید شده الگو (شاخص امنیت غذایی)، افزایش ۰/۳۴ درصد اشتغال، افزایش سطح مکانیزه محصولات (سطح بکارگیری فناوری کشت) ۰/۹ درصد و کاهش خاطرات محیط زیستی ۰/۷ درصد می‌باشد. از آنجا که در طراحی مدل برنامه ریزی الگوی کشت کلیه اهداف و متغیرهای در نظر گرفته شده در راستای اصول کشاورزی پایدار می‌باشند و نتایج حاصله در جهت بهبود شاخص‌های مدنظر می‌باشند می‌توان انتظار داشت که پیامد اجرای الگوی پیشنهادی پایداری بیشتر در زمینه‌های منافع اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی نسبت به الگوی کشت فعلی شهرستان تاکستان به همراه داشته باشد.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

۲- گزارش‌های علمی - فنی

بررسی تطبیقی نقشه کاربری اراضی با استفاده از تصاویر سنتینل ۲ و آمار سطح زیر کشت محصولات کشاورزی در سطح استان در ایران

Comparative Study of Land use Map using Sentinel 2 Images and Statistics of Cultivated Area of Agricultural Products at the Province Level in Iran

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: علی اصغر عبدالمهی

همکار: محمود عبدالله زاده

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی فناوری های اطلاعات و ارتباطات کشاورزی و روستایی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-5-1-1924

کد فروست: SR-1404-6

قیمت: ۱۲۳۰۰۰۰ ریال

کشاورزی به عنوان یکی از عوامل موثر در امنیت غذایی و توسعه اقتصادی کشور، نیازمند به استفاده از فناوریهای نوین در این امر می باشد. در سطح جهان کشورهای پیشرفته از این فناوریها در جهت افزایش تولید و رصد تولید محصولات کشاورزی استفاده می کنند. با توسعه فناوریهای نوین به خصوص فناوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده از تصاویر ماهواره ای به منظور پایش و مدیریت سوانح و بلایای طبیعی به صورت به هنگام این توانایی را ایجاد شده که با استفاده از این سیستم ها تولید محصولات کشاورزی را در مقیاس منطقه ای و ملی پایش و اطلاعات لازم را بدست آورند. نقشه کاربری و پوشش اراضی از نیازهای اساسی برای مدیریت و نظارت زیست محیطی است. این نقشه ها در برنامه ریزیها و تصمیم گیری ها در بخش های مختلف استفاده می شوند.

کاربرد تصاویر ماهواره ای به منظور پایش اراضی کشاورزی از فناوری مهم در این زمینه است. تصاویر ماهواره سنتینل ۲ که توسط سنجنده MSI تولید می شود به سازمان فضایی اتحادیه اروپا تعلق دارد که تصاویر با دقت مکانی ده متر تولید می نماید. شرکت Esri با استفاده از این تصاویر، نقشه کاربری و پوشش اراضی با دقت مکانی ده متر برای جهان را در سال ۱۴۰۱ (۲۰۲۲) به روز رسانی کرده است. این نقشه ترکیبی است از نقشه کاربری و پوشش اراضی با ۹ کلاس که توسط یک مدل یادگیری عمیق با استفاده از ۲۰۰۰۰ نقطه تعلیمی از تمام بیوم های اصلی در جهان تولید شده است. کلاس های نقشه کاربری و پوشش اراضی شامل کلاس های آب، جنگل، مرتع، پهنه های مردابی، محصولات زراعی، انبیه، اراضی بایر، برف- یخ و ابرها می باشند.

بررسی آمار مساحت کلاس محصولات زراعی نشان داد که مساحت نقشه کاربری با تصاویر ده متر با آمار رسمی مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات تفاوت هایی به شرح زیر دارد:

مجموع سطح زیر کشت محصولات زراعی سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ برابر ۱۲۵۷۶۲۲۰/۶۹ هکتار و کلاس محصولات زراعی در نقشه کاربری برابر ۱۲۳۴۳۵۱۵/۱ هکتار است. بنابراین مساحت کلاس محصولات زراعی در نقشه کاربری ۲۳۲۷۰۵/۵۹ هکتار کمتر از آمار سطح برداشت مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات است. مقایسه آمار سطح برداشت محصولات زراعی سال ۱۴۰۱ استان ها با کلاس محصولات

زراعی در نقشه کاربری اراضی به تفکیک هر استان نیز تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد. مساحت این کلاس در نقشه در بیشتر استان‌ها نسبت به آمار سال ۱۴۰۱ کاهش دارد و تنها در استان‌های آذربایجان شرقی، البرز، آذربایجان غربی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی، قزوین، قم، کرمان، گیلان، یزد، سمنان و کردستان مساحت کلاس محصولات زراعی نقشه از آمار منتشره مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشتر است. به منظور ارزیابی بهتر، داده‌ها به درصد تبدیل و طبقه بندی شدند که نتایج به شرح زیر می‌باشد:

✓ طبقه بندی (۴/۶٪ تا ۳/۲۲٪): شامل استان‌های خراسان رضوی و آذربایجان غربی

✓ طبقه بندی (۳/۲۱٪ تا ۰/۰۱٪): شامل استان‌های آذربایجان شرقی، زنجان، کردستان، گیلان، قزوین، البرز، قم، سمنان، اصفهان، یزد، خراسان جنوبی و کرمان

✓ طبقه بندی (۰/۰۲٪ تا ۱/۴۷٪): شامل استان‌های سیستان و بلوچستان، هرمزگان، فارس، بوشهر، خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد، چهارمحال و بختیاری، لرستان، ایلام، کرمانشاه، همدان، مرکزی، تهران، مازندران، گلستان، خراسان شمالی و اردبیل

در کلاس اراضی بایر، ده استان دارای بیشترین مساحت کلاس اراضی بایر در نقشه کاربری سال ۱۴۰۱ شامل استان‌های سمنان، خراسان جنوبی، کرمان، اصفهان، سیستان و بلوچستان، یزد، خراسان رضوی، فارس، خوزستان و هرمزگان می‌باشد. رتبه‌بندی کلاس جنگل نشان داد که پنج استان مازندران، گیلان، گلستان، آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی دارای بیشترین مساحت جنگل هستند همچنین مقایسه آمار منتشره شده از مساحت جنگل سال ۱۴۰۰ در استان‌های کشور و مقایسه آن با مساحت کلاس جنگل (نقشه) نشان داد، آمارهای منتشر شده از مساحت جنگل بیشتر از مساحت کلاس جنگل در نقشه کاربری هستند. رتبه‌بندی کلاس مرتع، حاکی از آن بود که استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان، فارس، خراسان جنوبی، خراسان رضوی، هرمزگان، اصفهان و خوزستان به ترتیب دارای بیشترین مساحت مرتع هستند. در کلاس ابنیه، رتبه‌بندی نشان داد که استان‌های قم، اصفهان، فارس، خراسان رضوی، مازندران، تهران، کرمان، آذربایجان شرقی، خوزستان و گیلان دارای بیشترین مساحت هستند. در مجموع با توجه به موارد ذکر شده از این نقشه می‌توان برای استفاده در مطالعات اجمالی در سطح کشور استفاده کرد همچنین می‌توان این امکان را برای مدیران و کارشناسان فراهم نموده تا دید کلی از وضع موجود اراضی کشاورزی و پراکنش آن در سطح استان‌های کشور داشته باشند.

پیشنهادهای

✓ با توجه به موارد ذکر شده در این گزارش به منظور ارزیابی دقیق‌تر، پژوهشی در زمینه ارزیابی اراضی کشاورزی در استان‌ها و مقایسه با آمارهای موجود از نقشه‌های کاربری اراضی که با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای دقیق به همراه نقاط زمینی تولید شده انجام گیرد.

✓ نقشه‌های کاربری موجودی به روزرسانی شده و دقت آن افزایش یابد.

✓ کاربرد این نقشه‌ها در مقیاس‌های مختلف در بخش‌های مختلف کشور (کشاورزی، جنگل و مرتع، محیط زیست و در مخاطرات طبیعی به منظور ارزیابی خسارت و پیش‌گیری از اینگونه حوادث) جزء اولویت قرار گیرد.

- ✓ ارتباط با نهادهای بین المللی مانند فائو و کشورهای پیشرفته دارای فناوری رصد و پایش سطح زمین به منظور استفاده از تجربیات و تربیت نیروی متخصص انجام گیرد.
- ✓ فرهنگ استفاده و کاربرد این نقشه ها در مقاطع مختلف آموزشی کشور گنجانده شود.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

بررسی وضعیت تغییرات دمایی کشور نسبت به دوره استاندارد اقلیمی بلندمدت گذشته

Assessment of the Country's Temperature Changes Compared to the Long-Term Climate Standard Period

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: معصومه فخری

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط موسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-1-1-1990

کد فروست: SR-1403-35

قیمت: ۶۶۰۰۰۰ ریال

پدیده‌های طبیعی و فعالیت‌های انسانی دو عامل مهم تغییرات دما در جهان می‌باشند؛ اگرچه نمی‌توان نقش عوامل طبیعی را در این خصوص نادیده گرفت اما شواهد نشان می‌دهد که فعالیت‌های انسانی عمدتاً مسئول تغییرات دمایی زمین هستند. مفهوم تغییرات دما به بررسی میزان تغییر دما در طول زمان در مقیاس‌های مختلف، مانند مقیاس روزانه، فصلی، سالیانه، دهه‌ای یا حتی قرنی اشاره دارد. تغییرات دما چه به صورت طبیعی و یا به علت فعالیت‌های انسانی مثل انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر محیط‌زیست، کشاورزی، شرایط آب و هوایی، جوامع انسانی و اقتصاد داشته باشد. تغییرات دما در طول زمان الگوهای آب‌وهوا را تغییر داده و تعادل معمول طبیعت را به هم می‌زند. تغییرات دمایی و تغییرات اقلیمی به‌طور کلی ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. کشاورزی یک فعالیت اقتصادی برای تولید غذا جهت ایجاد امنیت غذایی در جهان می‌باشد. با وجود پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی در زمینه افزایش بهره‌وری و تولید محصولات زراعی، کشاورزی به شدت به اقلیم وابسته است. تغییرات دمایی ناشی از تغییرات اقلیم به طور مستقیم و غیرمستقیم بر بخش کشاورزی اثرگذار است و معمولاً تأثیرات منفی و خسارات جدی به دنبال دارند؛ با این حال، برخی از کشورها ممکن است از برخی اثرات مثبت ناشی از تغییرات دمایی بهره‌مند شوند. این اثرات مثبت خیلی محدود بوده و باید با احتیاط ویژه مورد بررسی قرار گیرند.

تخریب خاک، کاهش دسترسی به منابع آبی و افت قابل توجه بهره‌وری محصولات، از پیامدهای مهم تغییرات اقلیمی در بخش کشاورزی به شمار می‌رود؛ همچنین افزایش دمای جهانی می‌تواند منجر به افزایش تبخیر و تنش آبی شود که بر رشد و عملکرد محصول تأثیر می‌گذارد. تغییرات در الگوهای بارش، مانند بارندگی شدید یا خشک‌سالی‌های طولانی‌مدت، می‌تواند فصل کاشت و برداشت را مختل کند. تغییر فصل رشد در کشاورزی به دلیل تغییرات اقلیمی می‌تواند شیوه‌های کشاورزی سنتی را مختل کند و بر عملکرد محصول تأثیر بگذارد. افزایش دما می‌تواند منجر به افزایش تبخیر از بدنه‌های آبی و خاک و کاهش دسترسی به آب برای اهداف کشاورزی شود. همچنین تغییر در الگوی آفات و بیماری‌ها نیز از جمله اثرات منفی افزایش دما می‌باشد.

با توجه به اهمیت تغییرات دمایی و ارتباط آن با تغییرات اقلیمی، این گزارش قصد دارد به بررسی تحولات دمایی کشور طی دوره‌های زمانی مشخص پرداخته و میزان تغییرات دما در کشور را در مقایسه با یک دوره استاندارد اقلیمی مورد بررسی قرار دهد. سپس علل کلی

این تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدات محتمل را بررسی و در نهایت توصیه‌های متناسبی برای کاهش آسیب‌های ناشی از این موضوع ارائه کند. یک «دوره استاندارد اقلیمی» یک بازه زمانی معین است که برای تجزیه و تحلیل داده‌های اقلیمی و مطالعه تغییرات اقلیمی به کار می‌رود. استفاده از دوره‌های استاندارد اقلیمی تشخیص الگوها و تغییرات طولانی‌مدت در شرایط جوی و اقلیمی را امکان‌پذیر می‌کند. با تعریف یک دوره استاندارد اقلیمی، می‌توان تغییرات طولانی‌مدت و میان‌مدت اقلیمی را مطالعه و مقایسه کرد تا نتایج تحلیل‌های اقلیمی معتبرتر شود. برای این منظور نیاز به وجود اطلاعات و داده‌های اقلیمی به هنگام و دقیق ضروری می‌باشد؛ اما کمبود دسترسی به داده‌های مشاهده‌ای با کیفیت و پوشش مکانی و زمانی مناسب، از جمله میزان بارش، دما، رطوبت و دمای خاک، یکی از چالش‌های حوزه اقلیم‌شناسی و مطالعات مرتبط به حساب می‌آید. محدودیت دسترسی به داده‌های مشاهده‌ای هم به دلایل فنی نظیر محدودیت تعداد ایستگاه‌های مشاهده‌ای است و هم می‌تواند به دلایل دیگری نظیر هزینه‌های بالای تهیه داده‌ها، عدم وجود سیاست‌ها و مدیریت مناسب برای جمع‌آوری و انتشار داده‌ها باشد؛ اما این محدودیت‌ها به هر دلیلی که باشد، می‌توانند تأثیرات منفی بر روی تحقیقات و مطالعات داشته باشند.

در کشور ما نیز محدودیت دسترسی به داده‌های ایستگاه‌های مشاهده‌ای، هم به دلایل فنی و هم هزینه بالای داده‌ها وجود دارد. برای رفع این مشکل در این گزارش از داده‌های رایگان پایگاه «واحد تحقیقات آب و هوایی» که یک مرکز تحقیقاتی معتبر در زمینه تغییرات آب و هوا است و وابسته به دانشگاه شرق آنجلیا یکی از مؤسسات پیشرو در زمینه مطالعه تغییرات طبیعی و انسانی آب و هوا می‌باشد، استفاده شده است.

برای بررسی تغییرات دمایی کشور در این گزارش دوره زمانی ۱۹۶۱-۱۹۹۰ به عنوان دوره استاندارد اقلیمی در نظر گرفته شده و دوره سی‌ساله منتهی به سال ۲۰۲۰ نیز به عنوان دوره زمانی اخیر انتخاب شده است. نتایج حاصل از بررسی نمودارهای رسم شده چند نکته را مشخص می‌کند که هر کدام می‌تواند تأثیرات متفاوتی در پی داشته باشند.

- میانگین دمای ماهانه کشور طی دوره (۱۹۹۱-۲۰۲۰) نسبت به دوره زمانی (۱۹۶۱-۱۹۹۰) افزایش یافته است.

- افزایش دما در نمودارهای متوسط حداقل دما و حداکثر دما در دوره سی‌ساله اخیر نسبت به دوره استاندارد اقلیمی انتخابی کاملاً مشهود است.

- افزایش دما در نمودار حداقل دما نسبت به دوره استاندارد اقلیمی انتخابی در عین اینکه افزایشی بوده است، نسبت به نمودار حداکثر دما نیز بسیار بیشتر بوده است.

- با توجه به زمان وقوع حداقل دما در طول شبانه‌روز که اغلب در ساعات شب اتفاق می‌افتد می‌توان گفت که افزایش حداقل دما در واقع به معنای افزایش شدت تغییرات دمای شبانه می‌باشد.

- نرخ افزایش دما به خصوص حداقل دما در ماه‌های مختلف متغیر است و در برخی ماه‌ها این شدت افزایش بسیار قابل توجه بوده است رشد میانگین حداکثر دما نیز می‌تواند به معنای میزان افزایش دما در ساعات روز باشد.

اولین علت این افزایش را می‌توان به تغییرات اقلیمی جهانی مرتبط دانست. افزایش تولید گازهای گلخانه‌ای از جمله دی‌اکسید کربن و متان ناشی از فعالیت‌های انسانی و مصرف بالای سوخت‌های فسیلی از جمله اصلی‌ترین دلایل این افزایش دماست. همچنین تغییر کاربری اراضی، مانند کاهش سطح جنگل‌ها و افزایش ساخت‌وسازها و نیز تغییر توپوگرافی زمین نیز می‌تواند به تغییرات در توزیع حرارت

و بارش منطقه‌ای منجر شود. باید توجه داشت برخی از این عوامل ممکن است به صورت هم‌زمان تأثیرگذار بوده و باعث افزایش دمای متوسط در کشور شده باشند.

افزایش دما به طور کلی و بالأخص در بخش کشاورزی می‌تواند همراه با تبعات و یا مزایایی باشد که بسته به میزان و نحوه مواجهه با تغییرات اقلیمی و تدابیر متناسب، چالش‌ها و فرصت‌هایی ایجاد می‌کند. این فرصت‌ها و تهدیدات محتمل در گزارش مورد بررسی قرار گرفته است؛ اما باید توجه داشت اکثر فرصت‌های محتمل افزایش دما در عرض‌های جغرافیایی بالا (مناطق سرد) قابل مشاهده بوده و با توجه به این نکته که اقلیم ذاتی کشور ما گرم و خشک می‌باشد تهدیدات تغییرات دما احتمالاً بروز و ظهور بیشتری دارند.

تأثیرات افزایش دما و تغییرات اقلیمی باعث تحولات گسترده در تمامی بخش‌های کشور از جمله کشاورزی، منابع طبیعی، محیط‌زیست، سلامت، اقتصاد شده و خواهد شد. افزایش حوادث طبیعی، بیابان‌زایی، کمبود منابع آب، خشک‌سالی‌های پیاپی، تغییرات الگوهای بارش (میزان و شدت بارش، زمان و پراکنش بارش)، افزایش تنش‌های حرارتی، بالا رفتن مصرف انرژی و... از جمله تبعات افزایش دما در کشور می‌باشند. برای تعدیل این اثرات منفی و متوقف نمودن این روند در کشور راهکارهای کلان و خرد در قالب یک برنامه جامع و هماهنگ بایستی در تمامی بخش‌ها اجرا شود. اقداماتی نظیر ترویج و تشویق به استفاده از منابع انرژی تجدید پذیر به جای سوخت‌های فسیلی، حمایت از کشاورزی پایدار، ترویج رفتارهای حفاظت از منابع در جامعه و همکاری بین‌المللی در راستای کاهش گازهای گلخانه‌ای برای متوقف یا کند نمودن افزایش دما در بعد کلان موردتوجه قرار گیرد.

تخریب خاک، تغییر کاربری زمین، از بین رفتن جنگل‌ها و مراتع، استفاده مداوم از کودها و مواد شیمیایی در تولید، مصرف بالای انرژی در بخش کشاورزی و عدم مدیریت منابع آب‌و خاک، به انتشار بیشتر گازهای گلخانه‌ای در بخش کشاورزی منجر خواهد شد. با این حال، با توجه به اینکه کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای یک مسئله فراملی است و تحت تأثیر فعالیت‌های کشورهای دیگر قرار دارد، وجود استراتژی‌های مناسب برای کاهش انتشار در سطح ملی و بین‌المللی ضروری است. همچنین، به منظور سازگاری با شرایط اقلیمی جدید، نیاز به توسعه و اجرای راهکارهایی داریم که بتوانند از شدت تغییرات دمایی کاسته و آسیب‌های کمتری متوجه بخش کشاورزی شوند.

✓ برای تأمین این هدف، توصیه‌های سیاستی زیر در بخش کشاورزی مورد تأکید می‌باشد:

✓ **ترویج کشاورزی پایدار با هدف کاهش انتشار و سازگاری:** سیاست‌گذاری برای توسعه کشاورزی پایدار که از تکنیک‌های مدیریت پایدار خاک، آب و تنوع زیستی استفاده کند، می‌تواند به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای از طریق بهینه‌سازی مصرف منابع و بهبود کارایی تولید کمک کند. این رویکرد همچنین با حفاظت از اکوسیستم‌ها و منابع طبیعی، توان کشاورزی را برای سازگاری با تغییرات اقلیمی افزایش می‌دهد.

✓ **توسعه و ترویج فناوری‌های مدرن کشاورزی با تأکید بر هوشمندسازی:** استفاده گسترده از فناوری‌هایی مانند کشاورزی دقیق و سیستم‌های هوشمند آبیاری می‌تواند منجر به کاهش مصرف انرژی و آب و در نتیجه کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای شود. این سیاست همچنین به کشاورزان کمک می‌کند که با شرایط متغیر اقلیمی بهتر سازگار شوند و بهره‌وری را افزایش دهند.

✓ **برنامه‌های آموزشی برای کشاورزان در زمینه سازگاری و کاهش انتشار:** ارائه آموزش‌های متمرکز بر انتخاب بذور مقاوم به تغییرات دما، تکنیک‌های نوین کشاورزی و مدیریت منابع، سیاست مؤثری برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای از طریق

استفاده کارآمد از منابع است. این آموزش‌ها به کشاورزان توانایی می‌دهد که بهتر با تغییرات اقلیمی سازگار شوند و از مخاطرات آن جلوگیری کنند.

- ✓ **بهینه‌سازی و توسعه زیرساخت‌های آبیاری هوشمند:** سیاست‌گذاری برای بهینه‌سازی سیستم‌های آبیاری از طریق هوشمندسازی و مدیریت دقیق مصرف آب، می‌تواند به کاهش مصرف انرژی و آب کمک کرده و از تبخیر زیاد جلوگیری کند. این رویکرد در عین حال به کاهش انتشار ناشی از آبیاری ناکارآمد و تقویت سازگاری کشاورزی با کمبود آب منجر می‌شود.
- ✓ **اجرای برنامه‌های مدیریت پیشرفته آفات و بیماری‌ها:** سیاست‌های کنترل و مدیریت مستمر آفات و بیماری‌ها با استفاده از روش‌های طبیعی و پایدار، منجر به کاهش استفاده از سموم و کودهای شیمیایی می‌شود که به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای کمک می‌کند. این برنامه‌ها همچنین با افزایش سلامت خاک و گیاهان، مقاومت محصولات را در برابر تغییرات اقلیمی بهبود می‌بخشند.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تحلیل اثرات بکارگیری فناوری نوین در تولید محصولات کشاورزی شورزی و پذیرش آن در روستاهای ساحلی چابهار

Analysis of the Effects of Using New Technology in the Production of Saline Agricultural Products and Its Acceptance in the Coastal Villages of Chabahar

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: اشرف سجادی

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

ویراستار و ناظر علمی: سید محمد جعفر اصفهانی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-03-3-1-2194

کد فروست: SR-1404-3

قیمت: ۷۵۵۰۰۰ ریال

تداوم خشکسالی های پی در پی در سال های آبی کشور ۱۳۸۶-۱۳۹۵ در بیشتر مناطق ایران و تشدید پدیده تغییر اقلیم، زنگ خطری برای سیاستمداران، دانشمندان، و آحاد مردم کشور است. پرداختن به این امر مهم و علاج این واقعه هولناک؛ باید قبل از وقوع آن صورت پذیرد و مشکلات مربوط به خشکسالی از یک طرف و محصولات شورزی را از سوی دیگر، در کوتاه مدت و بلندمدت مدیریت نمود تا از خطرات همه جانبه آن کاسته شود. روستاهای ساحلی چابهار نیز از نظر اقلیمی در یک منطقه ای واقع شده که با خطر کم آبی و خشکسالی روبرو است و رواج فناوری های نوین در تولید محصولات کشاورزی شورزی تا حدودی این مشکل را مرتفع می سازد. از سوی دیگر، در کنار تولید محصولات کشاورزی کشور با فناوری های نوین، تلاش برای پذیرش این فناوری موضوع بنیادی و مهمی محسوب می شود چرا که پذیرش فناوری نوین در تمامی مناطق روستایی سبب بهبود تولیدات کشاورزی و به تبع آن پایداری کشاورزی می گردد (Panos, 2002: 25). استفاده از این فناوری علاوه بر آنکه بهره وری، رقابت پذیری رشد را افزایش می دهد، این پتانسیل را دارد که روستاها را از نظر اقتصادی کارتر و مستعدتر برای تفهیم اطلاعات، شفاف تر و پاسخگو تر کند (مومنی، ۱۳۷۳: ۲۰۳)، و از سوی دیگر، در توسعه اجتماعی روستاها نیز موثر واقع شود.

حاضر با هدف بررسی و تحلیل اثرات به کارگیری فناوری نوین در تولید محصولات کشاورزی و پذیرش آن در روستاهای ساحلی چابهار است، از این رو کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش های کمی و کیفی قرار دارد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون تحلیل مسیر و روش تئوری زمینه ای استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد، میزان اثرات مستقیم اقتصادی فناوری نوین در بهینه سازی محصولات کشاورزی شورزی بیشتر از اثرات غیرمستقیم است، به طوری که شاخص بهبود کیفیت محصول با مقدار اثر مستقیم ۰/۱۳۹ و مقدار اثر غیرمستقیم (۰/۰۳۷)؛ بیشترین مجموع اثر را به خود اختصاص داده است. از سوی دیگر، میزان اثرات غیرمستقیم اجتماعی نسبت به اثرات مستقیم بیشتر است، و شاخص افزایش آگاهی کشاورزان منطقه از شغل کشاورزی با مقدار اثر ۰/۱۵۲ بیشترین میزان تأثیر را در بهینه سازی محصولات کشاورزی شورزی در روستاهای چابهار به خود اختصاص داده است. سپس در فاز کیفی پژوهش نیز بر اساس روش تئوری زمینه ای، ۸ مقوله: تقویت اطلاعات در رابطه با فناوری نوین، آگاهی و دانش کافی

از به کارگیری فناوری در بین کشاورزان، شناسایی اهمیت و ضرورت فناوری در توسعه محصولات کشاورزی، کشف ایده‌های خلاق و اقتصادی از فناوری نوین در کشاورزی، تقویت مدیریت یکپارچه در بین سازمان‌های ذی‌ربط در حوزه کشاورزی، تأمین زیرساخت‌های موجود در چابهار، پشتوانه مالی و اقتصادی و بازار مناسب برای فروش محصولات کشاورزی به‌عنوان عوامل مؤثر در پذیرش فناوری نوین در کشاورزی محصولات شورزی در سواحل چابهار شناسایی شد.

پیشنهادهای

- ✓ ارائه تسهیلات و حمایت‌های مالی و اعتباری ارزان قیمت توسط موسسات دولتی و خصوصی و با ضمانت متناسب با شرایط کشاورزان چابهار و بالاخص گروه‌های آسیب‌پذیر برای تسریع و ترغیب در پذیرش و بکارگیری فناوری‌های نوین در فرایند تولید محصولات شورزی؛
- ✓ ایجاد بازارهای تحت نظارت: بازارهای تحت نظارت برای حمایت از کشاورزان و جلوگیری از سوء استفاده فروشندگان و کارگزاران ایجاد شود که مدیریت آن توسط شورایی مشتمل از نماینده دولت، نهادهای محلی، کارگزاران و کشاورزان صورت گیرد و تمام منافع مربوط به کشاورزی و فناوری نوین ارائه شود، و همچنین وظایفی از جمله: کوتاه کردن دست دلال و واسطه‌ها، ارائه به روز اطلاعات بازار به کشاورزان و حل و فصل اختلافات میان عوامل مختلف در بازار، ایفا نمایند.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ضرورت توسعه دانش‌بنیان در سواحل مکران

The Necessity of Knowledge-Based Development in the Coasts of Makran

نوع انتشار: عادی

تهیه‌کننده: اشرف سجادی

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

ویراستار و ناظر علمی: سید محمد جعفر اصفهانی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-03-3-1-2192

کد فروست: SR-1404-2

قیمت: ۸۰۰۰۰۰ ریال

سواحل هر کشور از نظر اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی اهمیت خاصی دارند، زیرا از یک‌سو بیشتر سطح زمین را اقیانوس‌ها و دریاها تشکیل داده‌اند و از سوی دیگر، بسیاری از تأسیسات و سازه‌های زیربنایی در مناطق ساحلی قرار دارند. سواحل در حال حاضر، به صحنه رقابت بیش‌ازپیش کشورها برای حرکت پرشتاب در مسیر توسعه بدل شده‌اند. دلیل این رقابت پرشتاب، ظرفیت‌های کم‌نظیری است که در این عرصه وجود دارد. از این‌رو، اهمیت توسعه سواحل در حال حاضر برای کشورها به شکل فزاینده‌ای در حال رشد است. هر چند تحقق این مهم نیازمند پیش‌بینی و تدارک یک سلسله سازوکارهای مقدماتی است که از جمله مهم‌ترین این سازوکارها (آل احمد و مظفری، ۱۳۹۹)، توسعه دانش‌بنیان در این سواحل است. در واقع، در قرن بیست و یکم، باور رایج بر این است که کلیدی‌ترین عامل در دهه‌های آینده، اتکا به دانش، نیروهای فکری و فناوری‌های مبتنی بر آن در توسعه همه‌جانبه به‌ویژه توسعه علمی و فناوری است که در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نیز بر آن تأکید شده است. توسعه دانش در محیطی مناسب و مساعد، جریان می‌یابد و با بازخورد و ارزیابی لازم، تحت نظارت قرار می‌گیرد تا نتایج مورد انتظار را به دست آورد. در این عصر، جوامع صنعتی به جوامع دانش‌محور تبدیل شده یا می‌شوند. در چنین جوامعی، علم و تکنولوژی، عوامل کلیدی توسعه هستند (امامی و سعیدی، ۱۳۸۸).

در دنیای امروز که تکنولوژی برای رفاه انسان به کار گرفته می‌شود، ضروری است در کشور ما نیز که از سابقه علمی بسیار خوبی برخوردار است، گام‌های مهم و تأثیرگذاری برای دستیابی به سواحل دانش‌بنیان، برداشته شود. در این بین، سواحل مکران به دلیل موقعیت و ویژگی‌های استراتژیک دارای قابلیت‌های فراوانی در زمینه ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی است و به دلیل تمرکز بیشتر به بنادر و سواحل خلیج فارس از قابلیت‌های زیادی برخوردار است، ولی به دلایل مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدیریتی و... هنوز در جایگاه مناسبی در زمینه دانش‌بنیان نیست، و شاید بتوان چنین مطرح نمود که ضرورت این دانش هنوز برای سواحل مکران مورد توجه چندانی نیست. در این راستا، گزارش حاضر در چهارفصل به طور خلاصه به بررسی ضرورت‌های توسعه دانش‌بنیان در سواحل مکران پرداخته است.

در حال حاضر اقتصاد کشورها به سمت کسب فناوری‌های نوآورانه در حال حرکت است و به‌کارگیری سیاست‌های مناسب و عمومی با قابلیت‌ها و ظرفیت‌های کشور برای توسعه فناوری و نوآوری، نقش ویژه‌ای را در رشد اقتصادی کشورها در سطح ملی و بین‌المللی ایفا می‌نماید. یکی از اصلی‌ترین رویکردهای مطرح شده در این زمینه از سوی دولت‌ها برای تجاری‌سازی فناوری در دل اجتماع، تلاش برای به‌کارگیری توسعه دانش‌بنیان است. توسعه دانش‌بنیان در دهه‌های اخیر اکثر مناسبات اقتصادی، اجتماعی، علمی و حتی خانوادگی بشر را دگرگون کرده و منافع تبعیت از این الگوی توسعه، به حدی چشمگیر است که می‌تواند نویدبخش فرصتی بی‌نظیر برای جبران عقب‌ماندگی جوامع توسعه‌نیافته یا کمتر توسعه‌یافته باشد. از این‌رو، امروز کشورها در حال توسعه با به‌کارگیری الگوهای توسعه دانش‌بنیان که با تکیه بر شرایط و زیرساخت‌های آنهاست، توانسته‌اند به رشد قابل‌توجهی در تمامی حوزه‌ها دست یابند که این رشد و توسعه در زندگی مردم بومی باعث ارتقای شاخص‌های امید به زندگی، کیفیت زندگی، سبک زندگی، سطح آموزش و موارد دیگر منجر شده است.

پژوهش حاضر با هدف بررسی، ضرورت توسعه دانش‌بنیان در سواحل مکران انجام شده است، این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش‌های کیفی و کمی قرار دارد. به‌منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش روایت‌نگاری در بخش کیفی پژوهش و در بخش کمی نیز از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره دیمتل (DEMATEL) استفاده شد. نتایج نشان داد، ضرورت‌های توسعه دانش‌بنیان در سواحل مکران شامل: (اسلحه پنهان در جنگ اقتصادی، خوداشتغالی و کارآفرینی، اقتصاد دانش‌بنیان سواحل مکران، مهم‌ترین محور پیشران توسعه کشور، وجود دلایل متعددی در عدم سرمایه‌گذاری در سواحل مکران و کرانه‌ها و پس‌کرانه‌های آن و توجه ناکافی به مقوله توسعه دریا محور، تحولات اقتصادی، اجتماعی در مکران، موج ششم دانش‌بنیانی در جهان و ایران، ویژگی منحصر به فرد دانش‌بنیان، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ذاتی سواحل مکران) هستند که از میان آنها، وجود دلایل متعددی در عدم سرمایه‌گذاری در سواحل مکران و کرانه‌ها و پس‌کرانه‌های آن و توجه ناکافی به مقوله توسعه دریا محور، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ذاتی سواحل مکران، تحقق توسعه زیست‌بوم کارآفرینی و نوآوری و تحولات اقتصادی، اجتماعی در مکران و پس‌کرانه‌های آن، مهم‌ترین محور پیشران توسعه کشور تعیین شدند.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

کاربرد پهپادها در تهیه حدنگار در بخش کشاورزی و غذایی: تجارب جهانی و ارائه توصیه های سیاستی

Application of Drones in the Cadaster Agriculture and Food Sector: Global Experiences and Policy Recommendations

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: محمود عبدالله زاده

همکار: آتوسا بختیاری

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه های پژوهشی فناوری های اطلاعات و ارتباطات کشاورزی و روستایی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-5-1-1921

کد فروست: SR-1404-5

قیمت: ۸۱۰۰۰۰ ریال

در دهه های اخیر با گسترش بی ضابطه شهرها و روستاها، افزایش گرایش به خوش نشینی و ساخت و سازهای غیرمجاز ویلا و دیگر سکونتگاهها، بیش از یک میلیون هکتار از اراضی کشاورزی کشور تغییر کاربری یافته و از چرخه تولید خارج شده که این هشدار جدی برای تامین امنیت غذایی جامعه است.

حدنگاری از زیر مجموعه های سامانه های اطلاعات زمین است و به منظور مدیریت اراضی ایجاد می شود. حدنگاری با نقشه برداری ثبتی انجام می شود. هدف از اجرای حدنگاری، جمع آوری آمار و اطلاعات اراضی کشاورزی و تعیین محدوده ی ملکی برای احراز و تثبیت مالکیت و تعیین حدود زمین های ملی و شخصی است. اولین مزیت تعیین تکلیف مالکیت اراضی، کاهش تصرف و تعرض به آنها و در واقع، کاهش پدیده ی زمین خواری است.

تهیه نقشه های بزرگ مقیاس حدنگاری، تعیین حدود قطعات زمین های کشاورزی و مالکیت ها، ایجاد بانک اطلاعات مکانی زمین، تعیین و تثبیت کاربری زمین، تعیین تکلیف و رفع تداخلات و حل و فصل اختلافات مالکیت زمین و سند دار شدن زمین کشاورزی از جمله مهم ترین اهداف کاداستر زمین های کشاورزی است.

نقشه برداری پهپادها و نرم افزارهای نقشه برداری هواپیماهای بدون سرنشین انقلابی در زمینه نقشه برداری و نقشه برداری ایجاد کرده اند. عموماً برای تصویربرداری هوایی جهت تولید نقشه از سه نوع پهپاد استفاده می شود. دسته اول مولتی روتورها (عمود پروازها) و دسته دوم هواپیماها (بال ثابت ها) می باشند. از مزایای عمودپروازها می توان به عدم نیاز به باند نشست و برخاست، کنترل راحت تر پهپاد و دوربین جهت تصویربرداری و فیلمبرداری و همچنین مناسب جهت مناطق کوچک اشاره کرد. اما مدت زمان پروازی کم (حدوداً ۱۵ دقیقه) از معایب چنین پهپادهایی می باشد. پهپاد های بال ثابت از یک موتور استفاده می شود. از آنجایی که تنها یک موتور در ساخت هواپیماها بکار می رود مصرف باتری به شدت کم شده و به مدت زمان پروازی اضافه می شود. از این پهپادها برای مناطق وسیع استفاده شود که بتوان با یک پرواز ۴۵ دقیقه ای یا یک ساعته، منطقه ای در حدود چندصد هکتار را تصویربرداری کرد. بدلیل سرعت بالای پهپاد

نسبت به مولتی روتورها باید از دوربین هایی استفاده شود که بتوانند در سرعت های بالا پشت سر هم شات زده و تصاویر واضحی اخذ کنند.

نکته حائز اهمیتی که در رابطه با تهیه نقشه با استفاده از پهپاد این است که تهیه نقشه در این سیستم با آن چه که نقشه برداران طی سال های گذشته آموخته و از آن ها استفاده کرده اند، کمی متفاوت است. عدم توجه به این تفاوت ها باعث بروز مشکلاتی در روند تهیه نقشه و همچنین دقت به دست آمده می شود که این امر باعث دلسردی افراد تازه کار نسبت به این سیستم می گردد.

فتوگرامتری پهپاد بسته به تجهیزات، متدولوژی و نقاط کنترل زمینی مورد استفاده، می تواند به سطوح بالایی از دقت، اغلب در چند سانتی متر دست یابد. دقت می تواند نیازهای بسیاری از صنایع از جمله کشاورزی، ساخت و ساز و نقشه برداری را برآورده کند.

اکنون که پهپادها کاربردهای غیرنظامی بی شماری دارند، به همین دلیل ایران هم نباید از منافع بالقوه این بازار و مزایای سودآور کاربرد غیرنظامی پهپادها صرف نظر کند، اما اگر ایران به دنبال بهره برداری بیشتر در این زمینه و کاهش خطرات ناشی از گسترش و پیشرفت در این زمینه هست، باید قوانین و مقررات خاصی را مد نظر قرار دهد و سیستم ها و راهکارهای جدیدی را ایجاد و آنها را به کار ببندد.

برای بسیاری از برنامه های کاربردی، استفاده از پهپاد، نتایج سریع تر و دقیق تری نسبت به فرآیندهای و روش های سنتی ارائه می دهد که عمدتاً به نیروی کار بزرگ انسان متکی هستند. انتظار می رود علاوه بر افزایش سرعت و زمان، در بسیاری از وظایف، هواپیماهای بدون سرنشین کاهش قابل توجهی در هزینه های کارکنان انسانی داشته باشند. چنین پس انداز هایی به ویژه در مکان هایی که در آن انسان به طور معمول کار سخت و خطرناکی را انجام می دهد، غیر قابل اجتناب می باشد.

معیار کلیدی در پذیرش پهپاد شامل: قابلیت اجرا بودن، منابع انسانی، زیرساخت های اداری، محدودیت های عملیاتی و پذیرش اجتماعی می باشد.

در ترکیه، بخش فنی مطالعات برای به روزرسانی کاداستر با استفاده از روش های اندازه گیری مدرن و دستگاه های فن آوری پیشرفته به ویژه پهپاد، با مشارکت بخش خصوصی با روش مناقصه انجام می شود. در اندونزی، استفاده از پهپادها و داده های تصویری نقطه کلیدی نوآوری در برنامه آمایش سرزمین به منظور حمایت از تسریع توسعه پایدار در منطقه مرزی است. در این کشور از تصاویر پهپاد برای اهداف مختلفی مانند نقشه برداری مساحت و توان روستا، نقشه برداری محدوده شهر، نقشه برداری توان مالیاتی، نقشه برداری زیرساخت، نقشه برداری حوزه آبخیز، نقشه برداری جنگل و جنگل حرا و غیره استفاده شده است. در فیلیپین، از سال ۲۰۱۶، اصلاحات بر روند نقشه برداری و مالکیت زمین تأثیر گذاشته است، زیرا نقشه برداران خصوصی و ادارات دولتی بیشتر از هواپیماهای بدون سرنشین در کار خود استفاده می کنند. همچنین مشارکت جامعه در انجام عملیات هواپیماهای بدون سرنشین بسیار مهم است. همکاری و درک صحیح جامعه از فعالیت نقشه برداری زمین و اینکه چگونه می تواند برای آنها سودمند باشد، روند کار را تسهیل کرده است.

XXXXXXXXXXXX

تحلیل بازار جهانی و داخلی سیب

Analysis of the Global and Domestic Apple Market

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده ها: مریم اردستانی، کتابون شمشادی

گروه های پژوهشی ذی ربط مؤسسه: گروه پژوهشی سیاست های کشاورزی و غذا

ویراستار و ناظر علمی: علی کیانی راد

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-03-4-1-2199

کد فروست: SR-1404-7

قیمت: ۶۵۰۰۰۰ ریال

بر اساس آمار وزارت کشاورزی ایالات متحده آمریکا (USDA) در سال ۲۰۲۴ میلادی، کشورهای چین، اتحادیه اروپا، آمریکا، ترکیه، هندوستان، ایران، روسیه، برزیل، اوکراین و آفریقای جنوبی با مجموع تولید ۷۷.۴ میلیون تن از کل تولید ۸۳.۷ میلیون تنی جهان (۹۲ درصد سهم از کل تولید) به ترتیب عمده ترین کشورهای تولیدکننده سیب بوده اند که کشور چین به تنهایی بیش از نیمی از این سهم را در اختیار دارد. سهم ایران در این میان با عنایت به تولید ۴ میلیون تنی سیب در سال ۱۴۰۲ بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی، ۴.۸ درصد تولید جهانی است و به لحاظ جایگاه در مقام پنجم تولید جهانی پس از چین، اتحادیه اروپا، آمریکا و ترکیه قرار دارد (به دلیل تفاوت آمار اعلامی USDA با آمارهای داخلی، مبنای تحلیل ایران، آمارهای داخلی بوده است). اتحادیه اروپا با در اختیار داشتن ۱۶ درصد صادرات محصول، بزرگترین صادرکننده و هندوستان با در اختیار داشتن ۸.۸ درصد واردات، بزرگترین واردکننده سیب در جهان هستند.

بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی، میزان تولید سیب در سال ۱۴۰۲، اندکی بیش از ۴ میلیون تن بوده و استان های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، فارس و تهران به ترتیب به عنوان مهمترین استان های تولیدکننده، در مجموع ۶۳ درصد سهم تولید سیب کشور را در اختیار دارند. شهرستان های ارومیه، آشنویه، دماوند، سمیرم و نقده در میان شهرستان های پرتولید کشور قرار دارند. طی سالیان گذشته، تولید سیب در بین محصولات باغی، همواره رتبه اول را داشته است. اتخاذ سیاست های مختلف دولتی طی سالیان متمادی از دو طریق افزایش سطح زیرکشت و افزایش عملکرد، منجر به افزایش بیش از چهار برابری تولید محصول در کشور شده است.

با عنایت به ثبات نسبی تولید سیب کشور طی پنج سال اخیر، نوسانات عرضه کل و سرانه تحت تاثیر نوسانات صادرات بوده و میزان آن در سال ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۳.۲ میلیون تن و ۳۸ کیلوگرم به ازای هر نفر بوده است.

ایران با صادرات ۷۶۹ هزار تن سیب تازه در سال ۱۴۰۲، پس از اتحادیه اروپا و چین در رتبه سوم صادرات این محصول در جهان قرار داشته است. صادرات سیب ایران طی سال های اخیر جهش مناسبی پیدا کرده و منجر به ارتقاء رتبه کشور از این منظر در سطح جهان شده است (در گذشته ایران در رتبه های هفتم و یا هشتم صادرات سیب جهان قرار داشت). مقاصد اصلی صادرات سیب ایران کشورهای عراق و هندوستان هستند که ۶۱.۵ درصد صادرات ایران در سال مذکور به این دو کشور انجام شده است.

بررسی سهم ایران در بازار مقاصد عمده صادراتی محصول سیب نشان داد که با توجه به پتانسیل‌های صادراتی ایران به لحاظ تنوع ارقام سیب و کیفیت آن، امکان افزایش سهم ایران در مقاصد عمده صادراتی وجود دارد. به عنوان مثال با توجه به روابط ایران با دو کشور قطر و امارات و وجود مزیت نزدیکی مرزهای جغرافیایی، امکان افزایش سهم ایران در بازار کشورهای مذکور وجود دارد.

مطالعات بررسی وضعیت مزیت رقابتی صادرات محصولات باغی ضمن تاکید بر وجود مزیت رقابتی صادرات سیب ایران در تمامی سال‌ها بیانگر تغییر در شاخص‌های محاسباتی مزیت رقابتی، متاثر از نوسانات ارزی، همه‌گیری کووید-۱۹، روند فزاینده هزینه‌های تولید، تصمیمات سیاستی تجاری و سایر عوامل داخلی نظیر نوسانات تولیدی محصول است. لذا حفظ و توسعه این قدرت تجاری در آینده باید با تقویت راهبرد تولید هدفمند (تولید با هدف صادرات) و رفع موانع صادراتی، مورد توجه ویژه سیاست‌گذاران تولیدی و تجاری کشور قرار گیرد. پایین بودن قیمت صادراتی سیب ایران و عدم توسعه بازارهای مقصد به بازارهایی فراتر از کشورهای مقصد کنونی می‌تواند ناشی از عدم توجه به بازاریابی مناسب محصول در عرصه بین‌المللی باشد. بهبود وضعیت قدرت رقابتی صادرات سیب طی یک برنامه بلندمدت، در اولین گام، مستلزم داشتن یک استراتژی صادراتی به مفهوم برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب با نگرش حضور دائمی و پر قدرت در بازارهای هدف است. توجه به کاهش هزینه‌های تولید محصول و افزایش کیفیت آن، توجه به تبلیغات و بازاریابی مناسب در عرصه بین‌المللی و رعایت ضوابط بهداشتی و استانداردهای مربوط به کشورهای مبدا از جمله مواردی است که این مهم را محقق می‌سازد.

اجرای طرح ملی ذخیره‌سازی سیب با هدف تنظیم بازار شب عید سابقه ۱۵ ساله در کشور داشته و تا سال ۱۴۰۱ بر عهده دولت بوده است که ۹ سال آن توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت و ۶ سال توسط وزارت جهاد کشاورزی (سازمان مرکزی تعاون روستایی) به اجرا درآمده است. در نهایت و با توجه به تحمیل بار مالی فراوان به دولت و عدم اثربخشی موثر طرح، این مهم در سال ۱۴۰۲ به بخش خصوصی محول شد. عدم تحمیل بار مالی بر دولت در راستای تنظیم بازار میوه نوروز ۱۴۰۲، بزرگ‌ترین نقطه قوت اجرای طرح توسط تشکلات و اتحادیه‌های تعاون روستایی محسوب شده و بازگشت به گذشته و اجرای دولتی طرح دیگر توصیه نمی‌شود. هرچند تشکلات و اتحادیه‌ها نیز از نظارت مستقیم دولتی مصون نبوده و به نظر می‌رسد که در سال ۱۴۰۲ با تاکیدات دولت به این اقدام ورود نموده‌اند. از سویی اثرات اجرای طرح در سطح کشور آنچنان محسوس نبوده و چنانچه دولت در صدد حمایت موثر و ملموس از مصرف‌کنندگان با افزایش تقاضای میوه در ایام پایانی سال است، می‌بایست در سال‌های آتی تدابیری اندیشیده شود که هم تحمیل هزینه بر اتحادیه‌ها را جبران نموده و هم زمینه تشویق ورود سایر بخش‌های خصوصی را به حوزه تنظیم بازار میوه فراهم آورد.

قیمت تضمینی سیب تنها به عنوان قیمت کف بر قیمت مبادلاتی محصول در بازار اثرگذار بوده و خرید مستقیم محصول باکیفیت از باغداران با قیمت توافقی در فصل برداشت تحت عنوان خرید توافقی که سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران از سال ۱۳۸۶ از طریق اتحادیه‌ها و شرکت‌های تعاون روستایی در استان‌های مختلف کشور آغاز نموده، گام مناسبی در جهت حمایت از باغداران و کمرنگ نمودن حضور واسطه‌ها و دلالتان خرید بوده است؛ ولیکن میزان این خرید با توجه به محدود بودن این گونه تشکلات در استان‌های مختلف و پایین بودن توان آنها به لحاظ مالی و امکانات، قابل توجه نبوده است؛ همچنین با عنایت به دولتی بودن سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران، ماهیت این نوع خرید نیز یک خرید دولتی محسوب می‌شود و لازم است تا با تقویت تعاونی‌ها و تشکلات بخش خصوصی، نقش آنها در ساماندهی بازار محصول افزایش یافته تا با افزایش قدرت چانه‌زنی باغداران از مشکلات فروش محصول توسط

آنها و ضرر و زیانشان کاسته شود. این موضوع نوسانات قیمتی محصول در طول سال را کاهش داده و منافع مصرف کنندگان را در پی خواهد داشت.

ایجاد تشکلهای بازاریابی بخش خصوصی در راستای شکل گیری فضای رقابتی در تامین و توزیع داخلی و صادرات سیب، ادامه تنظیم بازار شب عید با استفاده از ظرفیت و توانمندی تشکلهای بخش خصوصی، کاهش نقش دولت در خرید توافقی محصول و افزایش بنیه اتحادیهها و تشکلهای به منظور مبادرت به این امر در فصل برداشت، حمایت از بازسازی و نوسازی کارخانجات فرآوری، قیمت گذاری محصول و توجه همزمان به سایر ابزارهای حمایتی نظیر پرداخت مستقیم، اتخاذ سیاستهای تسهیل کننده صادرات به ویژه در شرایط بحرانی و شرایط کنونی اقتصاد کشور؛ مانند پرداخت یارانههای صادراتی، اجرای برنامه تامین مالی صادرات از طریق اعطای اعتبارات صادراتی و کمکهای نقدی به صادرات به ویژه در بخشهای بسته بندی و حمل و نقل و پیگیری استراتژی تولید صادرات محور و توسعه بازارهای صادراتی و تثبیت جایگاه خود در بازار جهانی (به عنوان مثال، توسعه روابط تجاری با کشور عربستان با توجه به تقاضای وارداتی آن کشور (۲۲۰ هزار تن)، توسعه روابط تجاری با اتحادیه اروپا با توجه به آنکه در سالهای قبل ایران سهم اندکی از بازار وارداتی آن را در اختیار داشته است و افزایش صادرات و سهم ایران در بازارهای منطقه به ویژه کشورهای امارات و قطر) از جمله پیشنهادهای کاربردی مورد تاکید در این گزارش به منظور بهبود بازار داخلی و صادراتی سیب می باشد.

XXXXXXXXXXXXXXXX

شاخص‌های ارزیابی سیاست‌های کلی کشاورزی، منابع طبیعی، آب و محیط زیست

Indicators for Evaluating General Agricultural, Natural Resources, Water and Environmental Policies

نوع انتشار: عادی

تهیه‌کننده‌ها: اسماعیل نصراصفهانی، مجتبی پالوج

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه پژوهشی برنامه‌ریزی راهبردی کشاورزی و امنیت غذایی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-2-1-2316

کد فروست: SR-1404-8

قیمت: ۱۲۱۵۰۰۰ ریال

در اجرای بند ۱ ذیل اصل ۱۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران توسط مقام معظم رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام تعیین و ابلاغ می‌شود. بر طبق بند ۲ ذیل همین اصل، نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام از جمله وظایف مقام رهبری است. پس از ابلاغ سیاست‌های کلی در هر زمینه، نظارت بر اجرای این سیاست‌ها به مجمع تشخیص مصلحت نظام واگذار شده است. برای همین منظور مجمع تشخیص مصلحت مقرراتی با عنوان مقررات نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام وضع نموده است.

یکی از مهمترین الزامات دستیابی به اهداف سیاست‌های کلی، تدوین شاخص‌های مناسب به منظور ارزیابی عملکرد متولیان امر در بخش‌های مختلف است. مهمترین کارکرد شاخص‌ها، سنجش میزان و جهت حرکت نهادهای مختلف و ارائه نوعی توصیف از اقدامات انجام شده است. از سویی، پایش مستمر شاخص‌ها موجب ایفای نقش فعال و برانگیزاننده در حرکت دستگاه‌ها و بخش‌های مختلف می‌شود و همین امر لزوم توجه به مقوله شاخص‌سازی را بیش از پیش نمایان می‌سازد.

از بین سیاست‌های کلی ابلاغ شده، سیاست‌های کلی کشاورزی و منابع طبیعی، آب و محیط زیست بیشترین قرابت و نزدیکی را با مأموریت‌ها و فعالیت بخش کشاورزی و منابع طبیعی دارند. لذا تدوین شاخص‌های ارزیابی این سیاست‌ها می‌تواند گامی در جهت شفاف‌سازی همراستایی یا فاصله‌گیری فعالیت‌های بخش کشاورزی از اهداف سیاست‌های بالادستی خود باشد. در این راستا به منظور ارزیابی سیاست‌های کلی چهارگانه مورد نظر از فرآیند بالا به پائین کل به جزء استفاده گردید به این مفهوم که سیاست‌های کلان تعیین شده در ابتدا به اهداف کیفی منبعث و برآمده از سیاست تبدیل و برای هر هدف کیفی، هدف یا هدف‌های کمی متناسب تبیین و تعریف شدند و در مرحله بعد برای ارزیابی اهداف کمی شاخص‌ها و نماگرهای متناسب تعیین و دستگاه مسئول تهیه شاخص پیشنهاد شده است.

XXXXXXXXXXXXXXXX

معرفی نوغان داری ایران به عنوان سیستم کشاورزی میراثی مهم جهانی (جیاس)

Introducing "Silkworm breeding" in Iran as a Globally Important Agricultural Heritage System (GIAHS)

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده ها: حسین اسماعیل نیا، نیلوفر رضایی

همکاران: غلامرضا فروهش تهرانی، روشنک نقیب حضرتی، فاطمه احمدی، میترا معظمی، اشرف سجادی

گروه های پژوهشی ذی ربط مؤسسه: گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

ویراستار و ناظر علمی: شهره سلطانی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-3-1-2001

کد فروست: SR-1404-4

قیمت: ۱۱۵۵۰۰۰ ریال

جیاس (GIAHS) مخفف کلمات (Globally Important Agricultural Heritage System) به معنای سیستم کشاورزی میراثی مهم جهانی است. مفهوم جیاس از یک سایت میراث سنتی و یا منطقه و منظره حفاظت شده متمایزتر و پیچیده تر است. انسان ها و فعالیت های معیشتی آن ها که همواره با پتانسیل ها و محدودیت های محیط انطباق یافته اند، منجر به انباشت تجربه در طول نسل ها شده است. بسیاری از سایت های جیاس در مقابل تغییرات اقلیمی و مخاطرات طبیعی، فناوری های جدید و موقعیت های اجتماعی و سیاسی در حال تغییر، انعطاف پذیر بوده، به مرور توسعه یافته و با آنها سازگار شده اند. دانش و تجربه انباشته شده در زمینه مدیریت و استفاده از منابع، گنجینه مهمی در سطح جهانی است که لازم است ارتقاء یافته و حفظ شود و در عین حال اجازه داده شود که تکامل یابد (<https://www.fao.org/giahs/background/en>). هدف کلی برنامه جیاس شناسایی و تکوین یک برنامه بلندمدت برای حفظ سیستم های کشاورزی میراثی مهم جهانی و مناظر مرتبط با آنها، تنوع زیستی کشاورزی و سیستم های دانش و فرهنگ می باشد که برای دستیابی به این هدف لازم است:

✓ اولاً: حمایت دولت ها، نهادهای حاکم فائو، یونسکو، مرکز میراث جهانی و سایر شرکا حاصل شود.

✓ ثانیاً: ظرفیت سازی نهادهای محلی و ملی برای حفظ و مدیریت جیاس، تولید درآمد و افزایش ارزش اقتصادی کالاها و خدمات

این گونه سیستم ها به شیوه ای پایدار، فراهم شود و طی آن راه هایی برای کاهش خطرات نابودی تنوع زیستی و دانش سنتی،

تخریب زمین و تهدیدهای ناشی از فرآیندهای جهانی سازی و سیاست ها و مشوق های نادرست شناسایی شود.

✓ سیاست های نظارتی و تشویقی برای حمایت از جیاس ترویج شود - (<https://www.fao.org/giahs/background/goal-and-objectives/en>)

به طور کلی، هدف جیاس مطابق چشم انداز آن، صیانت پویا از همه نظام های میراثی کشاورزی و کلیه کالاها و خدمات آنها به منظور دستیابی به امنیت غذایی و معیشتی، برای نسل های کنونی و آینده است. زمانی که مساله امنیت غذایی در فضایی مطرح می شود

که با تغییر اقلیم و محدودیت منابع طبیعی مواجه هستیم، اهمیت شناسایی و حفاظت از نظام‌های میراثی کشاورزی بیشتر می‌شود. مأموریت جیاس، شناسایی، حمایت و حفاظت از نظام‌های میراثی کشاورزی و معیشت آنها، تنوع کشاورزی و زیستی، نظام‌های دانشی، فرهنگ و چشم انداز آنها در سراسر جهان می‌باشد.

در سال ۲۰۰۲ در جریان اجلاس جهانی توسعه پایدار در ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی، ابتکاری با عنوان نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی توسط فائو به عنوان یک ابتکار جهانی مشارکتی، برای حفاظت و مدیریت تطبیقی نظام‌های کشاورزی سنتی ارائه شد. نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی بهترین و برجسته‌ترین نمونه‌های کشاورزی خانوادگی، سنتی و خرده‌پا هستند که از آزمون زمان سربلند بیرون آمده و الگویی برای پایداری در امنیت غذایی، اشتغال، سلامتی و محیط‌زیست محسوب می‌شوند. اولین سابقه فعالیت‌های جیاس در ایران به سال ۱۳۹۱ برمی‌گردد. در این سال طبق توافقنامه‌ای که وزارت جهادکشاورزی با دفتر نمایندگی فائو در جمهوری اسلامی ایران منعقد نمود، مقرر شد چهار پروپوزال جیاس تهیه شود. با تلاش و کوشش جامعه محلی و کارشناسان، سند ثبت سیستم آبیاری کشاورزی مبتنی بر قنات به عنوان اولین نظام میراث جهانی کشاورزی ایران طی مراسم رسمی به وزیر محترم جهادکشاورزی، در سال ۱۳۹۳ تقدیم شد. در پی مطالعات مختلفی که صورت گرفت، تا کنون دی‌ماه ۱۴۰۲ شش نظام به عنوان نظام میراثی کشاورزی با اهمیت جهانی ثبت شدند:

۱. نظام کشاورزی مبتنی بر قنات در کاشان (سال ۲۰۱۴)

۲. نظام تولید انگور و فرآورده‌ها در دره جوزان ملایر (سال ۲۰۱۸)

۳. نظام سنتی زعفران مبتنی بر قنات گناباد (سال ۲۰۱۸)

۴. نظام باغات انجیردیم در استهبان (سال ۲۰۲۳)

۵. نظام سنتی باغات باستانی قزوین (۲۰۲۳)

۶. نظام سنتی کشت گردوی تویسرکان (۲۰۲۳).

مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی به منظور توسعه فعالیت‌های جیاس، به انعقاد تفاهم‌نامه و یا همکاری با سایر دستگاه‌های دولتی مانند پژوهشگاه میراث فرهنگی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، دفتر توسعه پایدار و امور فناوری وزارت جهاد کشاورزی، دفتر امور بین‌الملل و سازمان‌های تخصصی وزارت جهاد کشاورزی، وزارت دادگستری (دفتر حمایت از حقوق مالکیت معنوی و دانش سنتی)، سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها، مدیریت جهادکشاورزی شهرستان‌ها و سایر نهادها و افراد از دانشگاه و جوامع محلی می‌پردازد (سلطانی و کیانی‌راد، ۱۴۰۲).

هدف اصلی گزارش حاضر، معرفی نوغان‌داری ایران به عنوان سیستم کشاورزی میراثی مهم جهانی (جیاس) است. با توجه به این که لاهیجان به معنای محل پرورش کرم ابریشم است و هنوز هم در برخی از روستاهای آن نوغان‌داری مرسوم است؛ همچنین بایگ تربت حیدریه، سال‌ها در امر تبدیل پیله به نخ ابریشم تخصص کافی یافته است و در نهایت سایت قم نیز به عنوان یکی از مراکز مهم تولیدات ابریشمی از اشتهار کافی برخوردار است، بنابراین لازم است به این سایت‌ها توجه ویژه‌ای مبذول شود. لازم به توضیح است که با عبور جاده ابریشم از خاک ایران، ایرانیان جزو اولین کسانی بودند که این تجارت را آموختند و به خاطر اقلام ابریشمی خود شهرت جهانی

پیدا کردند. در زمان ساسانیان، در قرن پنجم و ششم پس از میلاد، تولید ابریشم یک تجارت پررونق در ایران بود. گزارش‌های تاریخی نشان می‌دهد که برای قرن‌ها، پرورش کرم ابریشم یک تجارت پرسود در بسیاری از مناطق کشاورزی ایران بوده است. ابریشم نرم براق گیلان عمدتاً به بازارهای اروپایی صادر می‌شد. بازرگانان انگلیسی، هلندی، فرانسوی و ایتالیایی در خرید ابریشم خالص یا پيله خشک شده از نقاط مختلف ایران با یکدیگر رقابت می‌کردند. اطلاعات جمع‌آوری شده توسط وزیر خارجه سابق بریتانیا، لرد کرویزون، تأیید می‌کند که تولید ابریشم گیلان به تنهایی در قرن هفدهم میلادی ۱۳۰۰ تن بوده است. هم‌اکنون ۲۰ درصد صادرات غیرنفتی کشور در سطح کشور به صنعت فرش تعلق دارد که به نوعی وابسته به تولید ابریشم است. بیش از ۲ میلیون نفر از مردم به ویژه زنان روستایی با هنر و مهارت خود در فرش بافی به اقتصاد کشور یاری می‌رسانند (مرکز تحقیقات ابریشم کشور، ۱۳۹۷). برخی دیگر از صنایع دستی ابریشمی عبارتند از: پارچه‌های خاص، گلدوزی‌ها، روسری‌های دست‌بافت و قلاب‌بافی‌ها که هر چند محدودند، اما نمی‌توان آنها را نادیده گرفت.

XXXXXXXXXXXXXXXX

دلایل و آثار کاهش تلفات و ضایعات غذا با تاکید بر ملاحظات زیست محیطی

Reasons and Effects of Decrease in Food Waste and Losses with Emphasis on Environmental Considerations

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: مینا صالح نیا

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط موسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-1-1-1987

کد فروست: SR-1403-26

قیمت: ۷۳۰۰۰۰ ریال

مقدمه

تغذیه جمعیت جهان به شیوه‌ای پایدار از نظر زیست محیطی در دهه‌های آینده به طور فزاینده‌ای چالش برانگیز خواهد شد. برآوردها نشان می‌دهند که طی سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۵۰ تقاضای محصولات کشاورزی ۵۰-۳۵ درصد افزایش خواهد یافت. برآورده شدن این تقاضا، منابع طبیعی جهان را بیشتر تحت فشار قرار داده و ممکن است باعث آسیب زیست محیطی قابل توجهی نظیر تغییرات اقلیمی، تخریب زمین، کمبود آب، آلودگی آب و از بین رفتن تنوع زیستی شود. در مقابل، کاهش هدررفت مواد غذایی به عنوان راهی برای بهبود پایداری زیست محیطی سیستم غذایی جهانی در نظر گرفته می‌شود. از دیدگاه سازمان جهانی غذا و کشاورزی (فائو)، هدررفت مواد غذایی به دو گروه تلفات و ضایعات تقسیم می‌شود؛ به گونه‌ای که از دست رفتن و غیر قابل مصرف شدن غذا تا سطح خرده فروشی و رسیدن به دست مصرف کننده نهایی، تلفات نامیده می‌شود و پس از آن وارد مفهوم ضایعات خواهد شد. بر اساس گزارش فائو حدود ۱۴ درصد محصولات کشاورزی تولید شده در جهان در مرحله پس از برداشت (تا قبل از رسیدن به مرحله خرده فروشی) به صورت تلفات از چرخه مصرف خارج می‌شود. نتایج برنامه زیست محیطی ملل متحد (UNEP) از بررسی شاخص ضایعات غذا نیز حاکی از برآورد حدود ۹۳۱ میلیون تن ضایعات غذا در جهان است که به ترتیب ۶۱ درصد آن در سطح خانوار، ۲۶ درصد در حوزه خدمات غذا و ۱۳ درصد در بخش خرده‌فروشی روی می‌دهد.

یافته‌ها

سیاست‌گذاران علاقه‌مند به کاهش اثرات زیست محیطی تولید یا عرضه غذا از طریق کاهش تلفات و ضایعات مواد غذایی، ابتدا باید در نظر داشته باشند که کدام بعد زیست محیطی (کربن، زمین، آب) را هدف قرار دهند و کدام محصولات غذایی در صورت هدررفت، سهم بیشتری در ردپای آن بعد زیست محیطی دارند. کاهش تلفات و ضایعات غذا به طور کلی می‌تواند حداقل بر سه نوع ردپای محیطی قابل اندازه‌گیری تأثیرگذار باشد: انتشار گازهای گلخانه‌ای (ردپای کربن)، فشار بر منابع زمین (ردپای زمین)، و فشار بر منابع آب (ردپای آب).

این ردپاها ممکن است به نوبه خود بر تنوع زیستی نیز تأثیرگذار باشند. ردپای کربن جهانی ناشی از هدر رفت مواد غذایی، بدون احتساب تغییر کاربری زمین، ۳/۳ گیگاتن معادل CO₂ برآورد شده است. مشارکت کنندگان عمده در ردپای کربن هدر رفت مواد غذایی، غلات (۳۴ درصد)، گوشت (۲۱ درصد) و سبزیجات (۲۱ درصد) هستند. شدت کربن (انتشار گازهای گلخانه‌ای به ازای هر کیلوگرم محصول) منطقه‌ای در آمریکای شمالی، کشورهای صنعتی آسیا و همچنین جنوب و جنوب شرق آسیا بیشتر از سایر مناطق و در کشورهای جنوب آفریقا کمتر از سایر مناطق جهان بوده است. در سطح جهان، ردپای آب آبی (کل حجم آب شیرین سطحی یا زیرزمینی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در تولید محصولات به کار رفته است) برای تولیدات کشاورزی که به صورت هدررفت مواد غذایی از دسترس خارج شده‌اند، معادل ۲۵۰ کیلومتر مکعب برآورد شده است. بیشترین سهم از ردپای آب آبی ناشی از هدررفت غذا به ترتیب متعلق به گروه غلات (۵۲ درصد) و میوه‌ها (۱۸ درصد) می‌باشد. عموماً به دلیل تفاوت در عملکرد، یک محصول خاص، ردپای آب آبی متفاوتی را در کشورها و مناطق گوناگون نشان می‌دهد. در سطح جهانی، ردپای زمین، معادل ۱/۴ میلیارد هکتار زمین تخمین زده شده است. سهم عمده کاربری زمین از هدررفت مواد غذایی به گوشت و شیر تعلق دارد که مجموعاً ۷۸ درصد از کل سطح زمین (۱/۴ میلیارد هکتار) را شامل می‌شود. شدت استفاده از زمین به طور معکوس با عملکرد محصولات رابطه دارد. عمده آثار فعالیت‌های کشاورزی بر تنوع زیستی، نظیر جنگل‌زدایی و تهدید گونه‌های زیستی، در مناطق کم درآمد جهان نظیر جنوب آفریقا یا آمریکای لاتین رخ می‌دهد. تولید غلات به علت نیاز به تبدیل پهنه وسیعی از زمین که معمولاً منجر به ساده سازی و تخریب زیستگاه‌ها می‌شود، تهدید اصلی برای تنوع زیستی است. در مقابل، میوه‌ها و سبزیجات معمولاً در مقیاس‌های کوچکتر پرورش داده شده و انواع مختلفی از محصولات را شامل می‌شوند که ممکن است به حفظ تنوع زیستگاهی کمک کند.

نتیجه‌گیری

به دلیل تفاوت در عملکرد محصولات، ردپای زیست محیطی گروه‌های کالایی در مناطق و کشورها متفاوت است و این امر، به طور خاص در مورد ردپای آب و زمین صادق است. طبق نتایج این گزارش، طراحی هر نوع مداخله با هدف کاهش ردپای زمین در هدررفت غذا بهتر است با تمرکز بر گروه کالایی گوشت و محصولات دامی صورت گیرد. اگر هدف از مداخله، رسیدگی به کمبود آب باشد، غلات و حبوبات و سپس میوه‌ها و سبزیجات باید مدنظر قرار گیرند. این دو گروه روی هم رفته حدود ۹۰ درصد از کل ردپای آب هدررفت غذا را شامل می‌شوند. در مورد کاهش ردپای کربن محصولات کشاورزی، غلات، گوشت و سبزیجات در اولویت خواهند بود. برای پرداختن به تنش‌های زیست محیطی مکان محور، مداخلات با هدف کاهش تلفات باید در زنجیره عرضه و از نظر جغرافیایی تا حد امکان نزدیک به محل تنش‌ها اجرا شود. بنابراین، مداخلات با هدف کاهش فشار بر منابع آب یا زمین باید در مرحله اولیه تولید، جایی که بخش عمده‌ای از ردپای زمین و آب سیستم غذایی در آن متمرکز شده است، اعمال شود. چون میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای با حرکت در امتداد زنجیره عرضه انباشته می‌شود، مداخلات برای کاهش ردپای کربن ناشی از تلفات یا ضایعات مواد غذایی، باید مراحل انتهایی زنجیره را

هدف قرار دهد. از آنجایی که کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای صرف نظر از این که در کجا رخ می‌دهد، به نفع محیط زیست است، چنین مداخلاتی نیازی به هدف قرار دادن یک مکان جغرافیایی خاص ندارد.

XXXXXXXXXXXXXXXX

بررسی قوانین مربوط به تغییر اقلیم در زیربخش آب کشاورزی در کشورهای منتخب و ارائه توصیه‌های سیاستی

Survey of Climate Change Regulations in the Agricultural Water Subsector in Selected Countries and Policy Recommendations

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: معصومه فخری

گروه‌های پژوهشی ذیربط مؤسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-1-1-1989

کد فروست: SR-1404-9

قیمت: ۸۸۰۰۰۰ ریال

مقدمه

در سال‌های اخیر بخش آب و کشاورزی به عنوان یکی از حوزه‌های بسیار حساس و مهم به شدت تحت تأثیر تغییرات اقلیمی قرار گرفته است و جامعه بین‌المللی با آگاهی از این تهدید تدابیر فنی، اجرایی و علمی را در قالب موازین الزام‌آور حقوقی اتخاذ کرده است. در این راستا، معاهدات بین‌المللی متعددی با مشارکت کشورهای مختلف ارائه شده است. این معاهدات با تعیین مسئولیت‌های مشترک بین‌المللی، کشورها را به اتخاذ تدابیر در جهت اجرای تعهداتشان تشویق کرده است.

افزایش بی‌سابقه انتشار گازهای گلخانه‌ای، باوجود سیاست‌های اقلیمی جهانی برای جلوگیری از تأثیرات تغییرات اقلیمی شاهدهی بر این مدعا است که غیر الزام‌آور بودن اقدامات، تأثیری در کنترل انتشار گازهای گلخانه‌ای ندارد. بر اساس گزارش‌های اخیر از هیئت بین‌المللی تغییر اقلیم، اگر این انتشارها به همین شکل ادامه پیدا کنند، دمای کره زمین در سناریوهای بحرانی تا سال ۲۱۰۰ بیش از ۴.۵ درجه سلسیوس افزایش خواهد یافت.

نخستین گام برای سازمان‌دهی این تلاش‌ها در کشورهای پیشرو در زمینه تغییر اقلیم، قاعده گذاری اقلیمی و تصویب قوانین داخلی در زمینه کاهش و کنترل گرمایش جهانی و اثرات تغییر اقلیم بوده است. قاعده گذاری اقلیمی شامل قوانین و سیاست‌هایی است که با تعیین مبنای قانونی، اقدامات مرتبط با تغییر اقلیم را کنترل می‌کند.

اگرچه میزان آسیب‌پذیری کشورها در برابر عوامل متأثر از تغییر اقلیم متفاوت است ولی آمارهای منتشرشده در خصوص وقوع حوادث طبیعی و اقلیمی در تمام نقاط جهان نشان می‌دهد که همه کشورها بسته به ساختار اقتصادی و شرایط جغرافیایی و آب‌وهوایی خود، متأثر از این پدیده و آسیب‌ها و خسارات ناشی از آن می‌باشند.

پایگاه جهانی قوانین تغییر اقلیمی، اکثر قوانین مرتبط با تغییر اقلیم را که در کشورهای مختلف تصویب شده است، جمع‌آوری نموده و اطلاعات مفیدی را در خصوص موضوع، سال تصویب و متن اصلی قانون را در صورتی که به زبان انگلیسی تهیه شده باشد، به صورت مشروح در اختیار کاربران قرار می‌دهد.

در این گزارش، با استفاده از اطلاعات ثبت شده در پایگاه جهانی قوانین تغییر اقلیمی، به بررسی قوانین مرتبط با آب و کشاورزی در کشورهای مختلف پرداخته شده است تا تدابیر قانونی و سیاست‌های موجود در این زمینه مورد واکاوی قرار گیرد و راهنمایی جهت تدوین سیاست‌های مناسب برای بهبود مدیریت آب کشاورزی در شرایط تغییر اقلیم ارائه شود و به مقابله با چالش‌های تغییر اقلیمی در زیر بخش آب کشاورزی کشور کمک کند.

یافته ها

بر اساس اطلاعات موجود در پایگاه جهانی قوانین تغییر اقلیمی، می‌توان محورهای اصلی موضوعی قوانین مرتبط با تغییرات اقلیم را در سه حوزه اصلی کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، سازگاری با تغییرات اقلیمی و مدیریت ریسک مخاطرات طبیعی تقسیم کرد. جستجو در بانک اطلاعاتی مذکور نشان داد قانونی که کلیدواژه «آب کشاورزی» را در برداشته باشد به طور خاص وجود ندارد و نتیجه این جستجو موارد مرتبط با دو واژه «آب» و «کشاورزی» را نشان میداد، لذا دامنه جستجو بر همین اساس قرار گرفت تا قوانینی را که این کلید واژه ها را پشتیبانی میکردند، مورد بررسی قرار گیرند.

به علت کثرت قوانین و کشورها، امکان بررسی همه آنها وجود نداشت و تعداد محدودی از کشورها برای این منظور انتخاب شدند. در میان کشورهای منتخب از کشورهایی با میزان انتشار بالا تا کشورهایی که مانند بوتان که میزان انتشار گازهای گلخانه ای نزدیک صفر دارند مورد بررسی قرار گرفته اند. بر همین اساس قوانین کشورهایی نظیر ایالات متحده امریکا، چین، کره جنوبی، انگلستان، استرالیا، فنلاند، ترکیه، پاکستان، بوتان، آلمان، ژاپن، ایتالیا و سوئیس در این گزارش مورد واکاوی قرار گرفتند.

براساس اطلاعات منتشر شده این پایگاه کشورهای توسعه یافته نسبت به کشورهای در حال توسعه زودتر اقدام به تدوین قوانین کرده‌اند و از نظر کمی نیز تعداد بیشتری از قوانین در این کشورها تصویب شده است. در فاصله سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۴ اوج این قانون گذاری بوده و از سال ۲۰۱۶ با توجه به اینکه اکثر کشورها حداقل چارچوب‌های ابتدایی را دارا بوده‌اند، این روند کاهشی شده است. کشورهای کره جنوبی، آلمان، بریتانیا و ژاپن در زمینه قاعده گذاری اقلیمی پیشروتر از سایر کشورها بوده‌اند.

موضوعات مصوب در قوانین کشورهای مورد بحث را می‌توان به طور خلاصه در چند دسته کشاورزی هوشمند به اقلیم، حفاظت از منابع آبی و مقابله با آلودگی، مدیریت منابع آبی، ترویج کشاورزی پایدار و کاهش انتشار، تنوع کسب و کارها، توسعه پایدار، اعطای یارانه به فعالیت های سازگار با اقلیم، تعاملات نهادی و مدیریت ریسک بالایا تقسیم بندی نمود.

نکته قابل توجه آنکه اغلب کشورهایی که در زمینه تصویب قوانین تغییر اقلیمی پیشرو هستند، میزان انتشار کمتری نسبت به کشور ما دارند و بعضا میزان آسیب پذیری آنها از اثرات منفی تغییر اقلیم نیز کمتر است. بررسی محتوی قوانین ثبت شده ایران در پایگاه فوق الذکر نشان می‌دهد اگرچه برخی بندها مرتبط با آب و کشاورزی در متن این قوانین وجود دارد اما هیچ کدام به صورت تخصصی به این موضوع نپرداخته و موارد موجود بیشتر مرتبط با بخش انرژی می‌باشند.

جمع بندی و توصیه ها

از آنجا که کشور ما یکی از آسیب پذیرترین کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در برابر تغییرات اقلیمی است و نیز به علت بالا بودن میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای، مسئولیت مهمی در قبال تغییرات اقلیمی در سطح جهانی و منطقه دارد؛ می‌توان گفت برنامه ریزی برای

مواجهه و سازگاری با تغییر اقلیم چه در بعد سیاستگذاری و چه قانون‌گذاری در مقایسه با سایر کشورها ضروری تر است. شرایط جغرافیایی و اقلیم ذاتی کشور؛ کمبود آب و خشک‌سالی‌های مکرر، کاهش بارش‌ها و افزایش دما در اثر گرمایش جهانی و اثرات تغییر اقلیم؛ افزایش دمای بیشتر از میانگین جهانی در کشور؛ اهمیت بالای کشاورزی در ایران از نظر اقتصادی و اجتماعی؛ مصرف بالای سوخت‌های فسیلی و وابستگی به آن‌ها در کشور نشانی بر این مدعا می‌باشد. از سویی، دیگر قوانین مرتبط با بخش آب و کشاورزی نظیر قانون توزیع عادلانه، قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی، قانون آب بهاء و... که در حال حاضر در کشور اجرا می‌شوند نیز در شرایطی تدوین شده است که یا اصولاً بحث تغییر اقلیم مورد توجه نبوده یا اثرات آن چندان با اهمیت به نظر نمی‌رسیده است. از این‌رو، برنامه ریزی، سیاستگذاری و تدوین قوانین موثر برای مواجهه با تغییرات اقلیمی و کاهش تأثیرات نامطلوب آن برای حفظ توازن و ارتقاء پایداری بخش کشاورزی بسیار حیاتی است و در صورت عدم اتخاذ سیاست‌های مناسب و تدوین قوانین مناسب برای مواجهه و سازگاری با تغییرات اقلیمی، آثار منفی این تغییرات غیرقابل‌اجتناب خواهند بود.

در تدوین قوانین موضوعاتی نظیر برنامه‌ریزی پایدار منابع آبی؛ سیاستگذاری برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در بخش کشاورزی، تشویق به استفاده از مدل‌های کشاورزی پایدار و کم‌کربن، توسعه انرژی‌های تجدید پذیر؛ ترویج کشاورزی هوشمند و مقاوم به تغییر اقلیم؛ حمایت‌های بیمه‌ای؛ مدیریت سیل، خشک‌سالی؛ ترویج، آموزش و افزایش آگاهی عمومی؛ تعیین استانداردهای محیطی و تدابیر حفاظتی در کشاورزی و جلب همکاری‌های بین‌المللی نیاز به توجه ویژه دارند.

با توجه به مطالب ذکر شده پیشنهاد می‌گردد برای تأمین امنیت غذایی و اقتصادی، حفظ منابع طبیعی و توسعه پایدار در مواجهه با تغییر اقلیم، یک قانون جامع که هر سه محور کاهش انتشار، سازگاری و مدیریت ریسک بلایا را پوشش دهد و به رشد و پایداری بخش کشاورزی کمک کند در کشور تدوین گردد و از طرفی قوانین موجود مورد بررسی و واکاوی قرار گرفته و برای شرایط امروزی و چالش‌های تغییر اقلیمی به‌روزرسانی گردند. نیاز به اصلاح قوانین موجود به‌منظور تطابق با چالش‌های جدید تغییر اقلیمی بسیار ضروری است. این اصلاحات می‌توانند در جهت تضمین توازن بین توسعه اقتصادی و حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی انجام شوند.

XXXXXXXXXXXXXXXX

نقش کارآفرینی کشاورزی در توسعه پایدار روستایی: تجارب کشورهای منتخب و ارائه توصیه های سیاستی

The Role of Agricultural Entrepreneurship in Sustainable Rural Development: Experiences of Selected Countries and Policy Recommendations

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: حسن پسندیده نیا

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

شناسه سامانه یکتای سمع: SR-02-3-1-1949

کد فروست: SR-1404-10

قیمت: ۶۷۵۰۰۰ ریال

یکی از راهکارهای توسعه پایدار روستایی، توسعه کارآفرینی در میان روستاییان است که نیاز به آن رو به تزاید گذاشته است. امروزه برنامه ریزان دریافته اند که مناسب ترین راهبرد پاسخگویی به عمده چالش ها در مناطق روستایی، به ویژه در بعد اقتصادی در سالهای اخیر تشویق روستاییان برای گرایش به تجارت خانگی به شیوه کارآفرینی است.

یکی از مشکلات اساسی عقب ماندگی روستاها و مهاجرت روستاییان به نواحی شهری در کشورمان عدم دسترسی به شغل مناسب در محیط روستایی است، که مشکلات بسیار زیادی مانند حاشیه نشینی، کاهش کیفیت زندگی، کمبود اشتغال، افزایش جرم و جنایت در شهرها به همراه داشته است، توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی با هدف توسعه پایدار روستایی یک ضرورت اجتناب ناپذیر می باشد. مروری بر تجارب کشورهای موفق در زمینه برنامه و سیاست های حمایتی دولت ها، در زمینه توجه به کارآفرینی کشاورزی نیز گویای عزم کشورها با هدف کاهش فقر و توسعه پایدار روستایی می باشد.

خلاصه یافته ها

این گزارش که از نوع توصیفی و با بررسی اسناد کتابخانه ای تهیه گردیده است به نقش کارآفرینی کشاورزی در توسعه پایدار روستایی و مروری بر تجارب کشورهای منتخب می پردازد. اجرای برنامه ها و سیاست های دولت در برنامه ششم در زمینه اشتغالزایی و کارآفرینی روستایی ناقص بود و حتی در بسیاری موارد اجرایی نشد و در واقع عملکرد نسبتاً موفقی نداشته و متأسفانه پافشاری بر بی تدبیری در سیاست گذاری و برنامه ها و تجربیات در برنامه هفتم نیز ادامه تکرار مسیر اشتباه در حمایت از اشتغال زایی و کارآفرینی روستایی می باشد. در ادامه با مروری بر تجربیات و برنامه های کشورهای منتخب در دهه های گذشته نشان می دهد اجرای استراتژی های جدید دولت ها که منجر به رشد و توسعه کارآفرینی کشاورزی و روستایی شده است در تحقق توسعه پایدار روستاها نقش به سزایی ایفا می کنند.

پیشنهادهای و توصیه های سیاستی

تدوین برنامه های توسعه اقتصادی و اشتغالزایی روستایی باید با توجه به استعدادها و ظرفیتهای بومی و محیطی و قابلیت محلی - اقتصادی آن منطقه و با مشارکت نیروهای محلی و بهره گیری از تسهیلات بانکی، حمایت های دولتی و سرمایه گذاری بخش خصوصی

- باشد. با توجه به موانع پیشرو، در بخش کشاورزی پیشنهادهایی جهت تسهیل توسعه و رونق کارآفرینی در بخش کشاورزی و روستایی با هدف کاهش فقر و توسعه پایدار در مناطق روستایی کشورمان ارائه می‌گردد.
۱. فقدان ضمانت اجرایی در تحقق برنامه ها و طرح های کارآفرینی مصوب برنامه های توسعه ای روستاهای کشور (برنامه ششم و قبل آن) متأسفانه تاکنون موجب شده بودجه زیادی هدر و طرح ها به دلایل متعدد که ناشی از ضعف دستگاه ها بوده، ناقص و یا اجرا نشود، پیشنهاد می شود در برنامه هفتم توسعه با توجه به اهداف برنامه بند هایی بعنوان ضمانت های لازم در جهت اجرای بدون نقص در هر یک از طرح ها لحاظ گردد.
 ۲. در دستگاه های اجرایی سازوکاری مناسب برای مشارکت فعال بخش خصوصی در طرح ها و برنامه های اشتغال زایی و کارآفرینی طراحی و اجرایی نشده است. پیشنهاد می شود مسئولان با برنامه ای مدون و ارائه مشوق های لازم، انگیزه سرمایه گذاری شرکت های دانش بنیان و موسسات کارآفرین و مالی و اعتباری، بخش خصوصی را در این امر بالا ببرند.
 ۳. استمرار برگزاری نمایشگاه های دستاوردهای کارآفرینانه کشاورزان روستایی در سطح محلی، منطقه ای و کشور.
 ۴. استفاده از تجربیات کشورهای موفق در زمینه برنامه های اجرایی و ساز و کارهای متناسب با هدف توسعه هر چه بهتر کارآفرینی و اشتغال زایی در روستا.
 ۵. الزام تاسیس یک سازمان مستقل تحت عنوان مدیریت روستا با اختیارات تام در اجرا و نظارت و همکاری سایر دستگاه ها و مجموعه های مرتبط با روستا با آن سازمان با هدف مدیریت یکپارچه در هماهنگی دستگاه ها در اجرایی کردن برنامه ها و طرح های ملی و محلی توسعه روستایی.
 ۶. برطرف نمودن موانع و بوروکراسی های اداری موجب پیشرفت هر چه سریع تر اجرای طرح های مصوب کارآفرینی و اشتغال زایی روستایی و کشاورزی در روستا ها خواهد شد. پیشنهاد می شود جهت رفع آنها مسئولین امر، اقدامات جدی انجام دهند. تا فضا برای اجرای طرح ها در روستاها هموار شود.
 ۷. افزایش توانمندسازی و رشد فعالیت های مشارکتی در نواحی روستایی، از جمله ضروریات زمینه های رشد کارآفرینی در جهت بهبود وضعیت اقتصادی روستائیان در نواحی روستایی است که مسئولان امر بایستی در برنامه هفتم در بخش طرح های توسعه روستایی با آموزش و فرهنگ سازی، خودباوری و همیاری بیشتر را در روستائیان شکوفا کنند.
 ۸. طبق قانون برنامه هفتم، نهادی خصوصی و مستقل به منظور نظارت بر انجام طرح ها و برنامه ها با رویکرد جهادی راه اندازی شود. پیشنهاد می شود دستگاه ها و نهاد های مرتبط دولتی، مداخله در فعالیت های آنها نداشته باشند.

XXXXXXXXXXXXXX

مروری بر پایداری جمعیت و توسعه پایدار روستایی

An Overview of Population Sustainability and Rural Sustainable Development

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: فاطمه احمدی

همکار: روشنک نقیب حضرتی

گروه‌های پژوهشی ذی ربط مؤسسه: گروه‌های پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

ویراستار و ناظر علمی: حسین اسماعیل‌نیا

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-02-3-1-1944

کد فروست: SR-1404-11

قیمت: ۱۰۰۰۰۰۰ ریال

مقدمه

بررسی‌ها نشان می‌دهد در جهت گریه‌های نوین در حوزه نظری و مفهومی توسعه، تحلیل جمعیت و تعاملات آن با پدیده‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی اهمیت ویژه‌ای دارد. بی تردید مهمترین مسئله جمعیتی نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، کاهش فزاینده جمعیت و پدیداری و پدیده روستای خالی از سکنه جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی است؛ مولفه‌ی جمعیت و حجم و میزان جمعیتی که در یک فضای جغرافیایی ساکن هستند، مهاجرتی و تخلیه‌ی سکونتگاه‌ها از جمعیت می‌تواند به عنوان محور مهم در فرآیند توسعه‌ی پایدار مورد تجزیه و تحلیل و بررسی قرار گیرد و استخراج ریشه‌های آن، برای کاستن از ناملايمات ناشی از تخلیه‌ی جمعیت چاره اندیشی و برنامه ریزی ضرورتی اجتناب ناپذیر است. لذا این جمعیت است که به مطالعات برنامه‌ریزی روستایی معنا می‌بخشد و گر نه اگر روستایی به هر دلیل خالی از سکنه گردد برنامه‌ریزی و توسعه پایدار در آن مفهومی ندارد. می‌توان گفت پایداری جمعیت از جمله ارکان مهم توسعه پایدار جوامع شهری و روستایی می‌باشد. بررسی وضعیت روستاهای کشور از دیدگاه توسعه پایدار نشان می‌دهد که بر اثر افزایش مهاجرت، بسیاری از روستاهای خالی از سکنه شده و بسیاری دیگر قسمت عمده‌ای از جمعیت خود را از دست داده‌اند و همین امر زمینه‌های ناپایداری آنها را فراهم آورده است. در حال حاضر، سهم زیادی از چالش‌های توسعه مربوط به عرصه‌های روستایی است که با توجه به شاخص‌های کالبدی، زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و دیگر شاخص‌ها در شرایطی ناپایدار به سر می‌برد و پیامدهایی نظیر نابرابری‌های منطقه‌ای و شهری - روستایی، تخریب محیط زیست و نابرابری در فرصت‌های اقتصادی - اجتماعی را به دنبال داشته است. قطبی شدن جمعیت و ظهور پدیده و بیماری ماکروسفالی (بزرگ سری) ناهمسازی‌های معناداری در فرایندهای تحقق تعادل سرزمینی و توسعه پایدار در پی داشته و دارد. بازسامانی پخشایش دموگرافیک مقدمه تحقق نسبی توسعه پایدار در کشور است.

خلاصه یافته‌ها

در این گزارش ابتدا جمعیت، پایداری، پایداری جمعیت و مفاهیم مرتبط با پایداری جمعیت (جمعیت و توسعه پایدار، جمعیت و رشد اقتصادی، جمعیت و نیروی انسانی، جمعیت و منابع، جمعیت و محیط زیست، جمعیت و بهداشت)، مهاجرت، مفهوم توسعه و توسعه پایدار، توسعه پایدار روستایی، ابعاد پایداری (پایداری اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی) تبیین و توضیح داده شد. مفهوم پایداری در مباحث جمعیتی یک مقوله‌ی زیر بنایی می‌باشد؛ زیرا تمامی برنامه ریزی‌ها بر اساس فرض حد مشخصی از پایداری جمعیت انجام می‌شود و اگر جمعیت

پایداری خود را از دست بدهد، تمامی سرمایه گذاری ها و برنامه ریزی ها بی نتیجه خواهد بود و برای رسیدن به پایداری جمعیت نیاز به داده، اطلاعات، برنامه ریزی، آینده نگری و ... می باشد. جمعیت می تواند به عنوان یک عامل مستقل تأثیراتی بر توسعه پایدار، رشد اقتصادی، نیروی انسانی، عرضه منابع، محیط زیست و بهداشت و سلامتی داشته باشد. کمیت، کیفیت و توزیع بهینه جمعیت در پهنه سرزمین و مهمتر از آن رشد جمعیت یکی از شاخص های تأثیرگذار در فرآیند توسعه پایدار است؛ جمعیت بیشتر به مفهوم نیاز بیشتر به آب و تقاضای بیشتر برای انرژی و متعاقب آن آلودگی بیشتر خواهد بود. جمعیت یکی از عوامل موثر بر رشد اقتصادی در بلندمدت است. بنابراین ساختار و تحولات جمعیت و عوامل دیگر نظیر وضعیت اقتصادی و اجتماعی رابطه جمعیت و نیروی انسانی را (به عنوان عامل تولید) تحت تأثیر قرار می دهند. بقای جمعیت نیازمند وجود بعضی از منابع ضروری نظیر زمین، مواد غذایی، مواد معدنی و مواد انرژی زا است. از آنجا که این منابع همیشه به وفور یافت نمی شوند، ایجاد یک رابطه مناسب بین جمعیت و چگونگی مصرف این منابع هدف عمده اقتصاددانان و برنامه ریزان است. با افزایش رشد جمعیت، ناشی از توسعه، نیاز به خدمات و امکانات بهداشتی و پزشکی بیشتری برای متعادل نگاه داشتن نسبت جمعیت به این نوع خدمات و امکانات ضروری است. وضعیت پایداری جمعیتی سکونتگاه های روستایی متأثر از پدیده مهاجرت است و به عنوان واقعه ی تأثیرگذار جمعیتی تغییرات قابل ملاحظه ای را در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می کند. مهاجرت نه تنها به عنوان یک پدیده، بلکه به عنوان یک فرایند از عوامل متعدد اقتصادی و فرهنگی نشأت گرفته است به این دلیل، علل و انگیزه های مهاجرت را می توان از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار داد. ابعاد مهم پایداری که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت عبارتند از: پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی، پایداری زیست محیطی، پایداری کالبدی می باشد. در اصل مفاهیم توسعه پایدار هم بر این اصول استوار است. در سال های اخیر مشکلات موجود در سکونتگاه های روستایی به ویژه کاهش فرصت های شغلی در مناطق روستایی، عدم ثبات شغلی، افزایش عوامل منفی مانند بزه کاری ها، آلودگی و رهایی زمین ها، آسیب های کالبدی، مسکن نامناسب و آسیب پذیر بودن در مقابل بلای طبیعی، آسیب پذیری محیط، پایین بودن کیفیت زندگی، عدم تعلق مکانی، پایین بودن امنیت اجتماعی، عدم عدالت اقتصادی، تغییر کاربری اراضی، عدم وجود زیرساخت های نهادی، آلودگی منابع آب و خاک، منجر به ناپایداری سکونتگاه های روستایی شده است. با توجه به جایگاه روستا در فرایند توسعه ملی، خالی شدن روستا از جمعیت و مهاجرت روستاییان می تواند در دراز مدت برای نقاط مقصد و مبداء مشکل ساز شود. به منظور برقراری تعادل جمعیتی و پایداری سکونتگاه های روستایی شناسایی عوامل ناپایداری ضروری است. بررسی ها نشان می دهد که یکی مهمترین عوامل ناپایداری سکونتگاه های روستایی مسائل اقتصادی است. اگر توسعه پایدار را به عنوان یک رویکرد پایه ای برای برنامه ریزی بپذیریم امروزه در برنامه ریزی سکونتگاه ها، محوریت یافتن پایداری جمعیت در بطن برنامه های توسعه ای متضمن حرکت واقعی به سمت توسعه پایدار است. فارغ از شعارهایی مانند انتقال پایتخت که حدود چهل سال فقط موجب اتلاف وقت کارشناسان گردید است. تعادل آفرینی در سلسله مراتب سکونتگاهی، تقویت شهرهای میانی، مزیت نسبی و حتی مطلق سواحل خلیج فارس و دریای ایران هم شدنی و هم حیاتی هستند.^۱

توصیه های سیاستی

با توجه به نتایجی که در جمع بندی نیز منعکس گردید و با توجه به مطالعات متعددی که در زمینه ی پایداری جمعیت سکونتگاه های روستایی صورت گرفته است، توصیه های سیاستی ذیل در ارتباط با پایداری جمعیت سکونتگاه های روستایی (اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی) ارائه می گردد:

اقتصادی

✓ اصلاح ساختار اقتصادی روستاهای کشور.

^۱ . استاد فقید و مسلم جمعیت شناسی ایران جناب آقای دکتر حبیب الله زنجانی حتی در شرایط سخت ابتلاء به بیماری به تبیین راه حل های تعدیل این چالش ها می پرداخت و با حسرت بیان می داشت "کجاست فکر حکیمی و رای برهمنی"

- ✓ تنوع در فعالیت‌های اقتصادی از طریق تلفیق فعالیت‌های زراعی با فعالیت‌های غیرزراعی (صنعت و خدمات).
- ✓ ارتقای بهره‌برداری در کشاورزی، استحکام رشد اقتصادی و متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی روستا.
- ✓ افزایش سهم سطح زیرکشت آبی با استفاده از تکنولوژی‌های جدید مانع هدررفت آب.
- ✓ فراهم نمودن ی‌ساخت‌های مناسب برای ورود سرمایه‌گذاران بخش خصوصی با توجه به پتاسیل‌های بالای برخی مناطق کشور.
- ✓ اجرای قیمت تضمینی برای خرید کلیه محصولات کشاورزی و دامی از روستاییان.
- ✓ فراهم نمودن صادرات محصولات به کشورهای همسایه مثل: عراق، ترکیه و...

اجتماعی

- ✓ بالا بردن امنیت روستاها از طریق کاهش اختلافات محلی.
- ✓ تقویت امر مشارکت افراد در کارهای جمعی محلی (این امر می‌تواند از طریق تقویت احساس تعلق به مکان در بین افراد فراهم شود).
- ✓ دسترسی مناسب و برابر همه افراد به نیازهای اساسی.
- ✓ تقویت دسترسی برابر به کالاها و خدمات.

زیست محیطی

- ✓ مدیریت پایدار و متوازن در بهره‌برداری از منابع طبیعی.
- ✓ پیش‌بینی و جلوگیری از تأثیرات مضر زیست محیطی.
- ✓ احداث شبکه فاضلاب و جلوگیری از تخلیه آن در داخل روستا.
- ✓ طراحی سیستم جمع‌آوری فضولات حیوانی و جلوگیری از پخش آن در سطح روستا.
- ✓ طراحی یک سیستمی برای جمع‌آوری روان‌آبها و گنداب‌های داخل روستا.
- ✓ توسعه و بهره‌برداری از منابع آب‌های سطحی و حفاظت از حوزه‌های آبخیز.
- ✓ ایجاد زمینه‌های لازم برای جلب مشارکت مردمی و بخش خصوصی در بهره‌برداری و مدیریت آب.
- ✓ توسعه زیرساخت‌های کشاورزی و دامپروری استان، متناسب با ظرفیت آب در استان و برنامه‌های مدیریت منابع آب
- ✓ حفاظت، احیاء و توسعه بهره‌برداری اصولی از منابع طبیعی (جنگل و مرتع) و مزیت‌های کشور در راستای توسعه پایدار.

کالبدی

- ✓ تقویت زیرساخت‌های ارتباطی و حمل و نقل کشور بویژه در مناطق صعب‌العبور.
- ✓ ارائه تسهیلات برای بهسازی و نوسازی مساکن با توجه به آسیب‌پذیری بالا در برابر مخاطرات.
- ✓ توزیع بهینه انواع کاربری‌های خدماتی در سطح روستاها.
- ✓ بهبود دسترسی‌ها به انواع خدمات بهداشتی، آموزشی، حمل و نقل و زیربنایی.
- ✓ تعریض معابر.
- ✓ تقویت خدمات حمل و نقل عمومی در سطح روستاها به منظور پیوند ارتباطی این مناطق به مناطق دیگر.
- ✓ تعمیر راه‌های بین و درون روستایی.

XXXXXXXXXXXXXXXX

راهبردهایی برای دستیابی به آینده‌ی پایدار آبی

Strategies for achieving a sustainable water future

نوع انتشار: عادی

تهیه‌کننده: معصومه فخری

گروه‌های پژوهشی ذی ربط مؤسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-03-1-1-2265

کد فروست: SR-1404-12

قیمت: ۱۳۷۵۰۰۰ ریال

مقدمه

بحران جهانی آب، پدیده‌ای پیچیده و چندوجهی است که ریشه در تقاضای فزاینده، تغییرات اقلیمی، آلودگی منابع و مدیریت ناکارآمد دارد، در حالی که این منابع حیاتی تحت فشار بی‌سابقه‌ای ناشی از رشد جمعیت، توسعه ناپایدار و الگوهای مصرف ناکارآمد قرار دارند. گزارش «راهبردهایی برای دستیابی به آینده‌ی آبی پایدار» به بررسی علل و ابعاد این بحران جهانی، با تمرکز ویژه بر چالش‌های بومی ایران، پرداخته و چارچوبی جامع از راهکارها را در سه حوزه کلیدی برای دستیابی به امنیت آبی پایدار ارائه می‌دهد. این گزارش در راستای سلسله گزارشات توسعه دریا محور تهیه شده است. هدف اصلی این گزارش، ارائه تحلیلی علمی و چارچوبی کاربردی برای سیاست‌گذاران و مدیران است تا با اتخاذ رویکردی جامع، فناورانه و یکپارچه، منابع آبی کشور را مدیریت کرده و امنیت آبی نسل‌های آینده را تضمین نمایند.

یافته‌ها و چالش‌ها

امنیت آبی فراتر از دسترسی فیزیکی به آب، به معنای تضمین دسترسی پایدار به آب با کمیت و کیفیت مناسب برای تمامی نیازهای انسانی، اکوسیستم‌ها و فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی است و ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را در بر می‌گیرد. این مفهوم امروزه توسط تغییرات اقلیمی (برهم زنده الگوهای بارش، تشدید خشک‌سالی‌ها و سیلاب‌ها)، آلودگی منابع آب (ناشی از پساب‌های تصفیه نشده) و افزایش بی‌سابقه تقاضا (متأثر از رشد جمعیت، شهرنشینی و توسعه صنعتی) تهدید می‌شود.

ایران، در منطقه‌ای خشک و نیمه‌خشک، به‌طور خاص با چالش‌های جدی مواجه است. منابع آب تجدید پذیر کشور طی دهه‌های اخیر با روندی کاهشی روبرو بوده و از حدود ۱۳۰ میلیارد مترمکعب به حدود ۱۰۳ میلیارد مترمکعب کاهش یافته است. این کاهش کمی، در کنار رشد جمعیت، منجر به افت شدید سرانه دسترسی به آب تجدیدپذیر شده و کشور را در وضعیت «تنش آبی» و حرکت به سوی «بحران

آبی» بر اساس شاخص‌های بین‌المللی قرار داده است. توزیع نامتناسب مکانی منابع آبی و هم‌زمانی اوج تقاضا با حداقل بارش، چالش‌ها را تشدید می‌کنند.

مصرف آب در ایران بسیار بالا و ناکارآمد است، این الگوی مصرف، در کنار هدر رفت قابل توجه در بخش‌های مختلف از جمله شبکه‌های توزیع شهری، فشار زیادی بر منابع محدود آبی کشور وارد کرده است؛ به طوری که مصرف کل کشور بیش از ۹۰ درصد منابع تجدیدشونده را در بر می‌گیرد، در حالی که استاندارد بین‌المللی برای پایداری حدود ۴۰ درصد است. این اضافه برداشت شدید، به ویژه از منابع آب زیرزمینی، منجر به کسری مخازن انباشته، افت سطح آب، فرونشست زمین و کاهش کیفیت آب در بسیاری از دشت‌ها شده است.

چالش‌های مدیریتی شامل پیچیدگی ساختار سازمانی، عدم هماهنگی بین بخشی (به ویژه بین وزارت نیرو و جهاد کشاورزی)، ضعف حکمرانی آب، گسترش بی‌رویه چاه‌های غیرمجاز و دشواری ساماندهی آن‌ها، هدر رفت قابل توجه آب در شبکه‌های توزیع و مسائل مربوط به مدیریت منابع آب مشترک با کشورهای همسایه (مانند رودخانه‌های مرزی) می‌باشند.

جمع‌بندی و توصیه‌ها

غلبه بر این چالش‌ها نیازمند اتخاذ راهبردهای جامع و یکپارچه برای دستیابی به آینده‌ای آبی پایدار امری ضروری است. این رویکرد که بر مدیریت هم‌زمان عرضه و تقاضای آب استوار است، به دنبال بهینه‌سازی مصرف و افزایش بهره‌وری منابع آبی موجود و همچنین بهره‌گیری از منابع آب نامتعارف و ظرفیت‌های دریا محور است. پیشنهادات زیر در راه دستیابی به آینده آبی پایدار در کشور ارائه می‌شود:

الف- مدیریت عرضه و تقاضای آب:

- مدیریت تقاضا: توسعه و ترویج شیوه‌های نوین آبیاری (مانند قطره‌ای و زیرسطحی)، استفاده از فناوری‌های نوین مانند حسگرها و سیستم‌های پایش هوشمند برای بهینه‌سازی مصرف، گسترش کشاورزی در محیط‌های کنترل شده (گلخانه‌ها)، آموزش کشاورزان و اصلاح الگوهای مصرف آب در تمامی بخش‌ها از طریق آگاهی‌بخشی و مشوق‌ها.
- مدیریت عرضه: بهسازی و نوسازی شبکه‌های آبیاری و زهکشی برای کاهش هدر رفت، نصب کنتورهای هوشمند برای پایش دقیق منابع و مصارف، پایش کیفیت آب و جلوگیری از آلودگی، اولویت‌بخشی به آبخیزداری و آبخوان‌داری برای تقویت منابع زیرزمینی، پیاده‌سازی مدیریت یکپارچه منابع آب و تقویت هماهنگی بین بخشی، تعیین تکلیف چاه‌های غیرمجاز و نظام‌مند کردن چاه‌های مجاز و تقویت همکاری‌های بین‌المللی در مدیریت منابع آب مشترک.

ب- استفاده از منابع آب نامتعارف: استفاده از منابعی فراتر از آب‌های سطحی و زیرزمینی متداول، شامل پساب تصفیه‌شده، آب‌های شور و لب‌شور و زهاب کشاورزی.

- استفاده مجدد از آب و پساب: توسعه زیرساخت‌های تصفیه پیشرفته برای استفاده مجدد از پساب‌های شهری و صنعتی در کشاورزی و صنعت، تدوین و اجرای استانداردها و مقررات برای استفاده ایمن، ارتقای آگاهی و پذیرش عمومی و استفاده از زهاب‌های کشاورزی با رعایت استانداردها.
- استفاده از ظرفیت آب‌شیرین‌کن‌ها: شیرین سازی آب‌های زیرزمینی شور و آب‌های داخلی با املاح بالا و به‌صورت هدفمند در مناطق ساحلی با کمبود شدید آب شیرین، با استفاده از فناوری‌های پیشرفته و انرژی‌های تجدید پذیر برای کاهش هزینه‌ها و اثرات زیست‌محیطی. بررسی و ارزیابی دقیق اثرات زیست‌محیطی آب‌شیرین‌کن‌ها.
- ج- توسعه دریا محور: راهبردی مکمل برای کاهش وابستگی به آب شیرین و خلق فرصت‌های اقتصادی نوین.
- بهره‌برداری از انرژی‌های تجدید پذیر دریایی: سرمایه‌گذاری در انرژی‌های بادی، جزر و مدی و موجی
- پرورش آبزیان و تولیدات غذایی دریایی: توسعه پایدار صنعت آبزی‌پروری به عنوان جایگزینی کم‌آب‌بر
- شیرین سازی هدفمند آب دریا: به عنوان یک راهکار در مناطق ساحلی.
- توسعه پایدار بنادر و زیرساخت‌های ساحلی: ایجاد مراکز رشد اقتصادی و اشتغال بدون فشار بر منابع آب شیرین.
- مکان‌یابی استراتژیک صنایع آب‌بر در مناطق ساحلی: انتقال یا احداث صنایع پرمصرف آب در سواحل با رویکرد استفاده از آب دریا برای کاهش فشار بر منابع داخلی.

تحقق این راهبردها نیازمند سرمایه‌گذاری در فناوری، تحقیق و توسعه، آموزش و اصلاح سیاست‌ها است. با اجرای مؤثر این اقدامات، می‌توان گامی محکم در جهت تضمین آینده‌ای پایدار و امن در حوزه منابع آبی کشور برداشت.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی بر توسعه پایدار کشاورزی و روستایی در منطقه شمال غرب ایران

The Impact of Geopolitical Factors on Sustainable Agricultural and Rural Development in the Northwestern Region of Iran

نوع انتشار: عادی

تهیه کنندگان: محمدرضا بخشی، غلامرضا فروزش تهرانی

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی

شناسه یکتای سامانه سمع: SR-01-3-1-1786

کد فروست: SR-1404-13

قیمت: ۱۲۲۵۰۰۰ ریال

منابع طبیعی و اقلیم دو عامل مرتبط با هم و از عوامل ژئوپلیتیک محسوب می‌شوند که دارای کارکرد تولید قدرت می‌باشند. تسلط بر منابع طبیعی (بویژه آب) در داخل و بیرون مرزها، عاملی تعیین کننده است. اذعان شده است مهم‌ترین منبع راهبردی در خاورمیانه آب است. آب به عنوان یک منبع طبیعی دارای کارکرد تولید قدرت است و در رقابت‌های ژئوپلیتیکی، احتمال استفاده از آن برای اعمال فشار بر کشور رقیب وجود دارد که در نتیجه آن ساختارها در جامعه هدف/ کشور پایین دست دچار تغییر و تحول می‌شود. نشست سازمان ملل (۲۰۱۶) بر نگاه از منظر امنیت و صلح به آب تاکید نمود. مناقشات آبی بین هند-پاکستان، مالزی-سنگاپور، روسیه-اوکراین، ترکیه-سوریه-عراق، مصر (و سودان)-اتیوپی، و ایران-افغانستان، مناقشه سوریه و فلسطین و تلاش رژیم اشغالگر برای سلطه آبی از طریق کنترل رود اردن، یرموک و بلندیه‌های جولان از مصادیق می‌باشند. بنابراین قدرت کنترل منابع آبی یک عامل ژئوپلیتیکی محسوب می‌شود.

اقلیم نیز از عوامل ژئوپلیتیک است و بر قدرت یک کشور تأثیر دارد؛ آب و هوای مطلوب از نظر تولید مواد غذایی، کاهش اثرات بلایای طبیعی، کاهش تخریب منابع، تامین زیستگاه مناسب برای انسان، کاهش مصرف انرژی اهمیت دارد. در قرن حاضر، به دلیل تشدید تغییرات اقلیمی، این عامل یکی از عوامل محوری ژئوپلیتیک است.

مناطق مرزی ایران همواره از لحاظ ژئوپلیتیکی دارای حساسیت بیشتری است. شمال غرب کشور نیز به دلیل تحولات اخیر سیاسی (نظیر تنش در منطقه قفقاز و حضور کشورهای بیگانه در منطقه)، تغییرات اقلیمی و پروژه‌های آبی ترکیه بر روی رود ارس دارای اهمیت ژئوپلیتیکی است و انتظار می‌رود در آینده بر اهمیت آن افزوده شود. به عبارت دیگر تغییرات اقلیمی در کنار وجود سرچشمه‌های ارس در ترکیه، نداشتن رژیم حقوقی مناسب در برداشت از حوضه ارس و نیازهای آبی و فزاینده شهرستان‌های واقع در حریم رود ارس پیامدها و تغییرات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فضایی به دنبال خواهد داشت.

هدف این گزارش بررسی تأثیر دو عامل ژئوپلیتیک (یعنی سدسازی ترکیه و تغییر اقلیم) در کشاورزی در منطقه شمال غرب کشور است؛ یعنی چنانچه تغییرات اقلیمی تشدید شود و همزمان ترکیه راهبرد "بستن شیر آب / سلاح ژئوپلیتیکی آب" پیش بگیرد، چه تأثیری بر کشاورزی و جامعه روستایی شما غرب کشور خواهد داشت؟

شواهد اقلیمی حاکی از تغییرات اقلیمی و به تبع آن افزایش خشکسالی در شمال غرب کشور است؛ برخی مطالعات روند کاهش آب رود ارس ناشی از تغییر اقلیم را تایید کرده اند. قریب به اتفاق داده‌ها و مطالعات، افزایش دما در منطقه شمال غرب را و تاثیر منفی تغییر اقلیم بر آورده رود ارس را تایید می‌کنند. از طرف دیگر عقبه تاریخی ترکیه (عثمانی) و سو استفاده این کشور از دجله و فرات نشان می‌دهد ترکیه با پیروی از ژئوپلیتیک سنتی و استفاده از راهبرد "بستن شیر آب / سلاح ژئوپلیتیکی آب" برای فشار به کشورهای پایین دست استفاده خواهد کرد. علاوه بر این، منابع غیررسمی حاکی از آن است که کارشناسان ترکیه‌ای در قالب مهندس / مشاور در پروژه‌های سد سازی افغانستان ایفای نقش می‌کنند که می‌توان گفت که دیدگاه‌های خود را به طرق مختلف در همسایه‌های شرقی ایران ترویج می‌کنند. نقش و تاثیر عقبه تاریخی مذکور به دلیل مشکلات کشور در روابط با همسایگان و کشورهای تاثیر گذار در معادلات بین‌المللی و در نتیجه تضعیف جایگاه کشور در این معادلات بیشتر نیز شده باشد.

همراستایی دو عامل ژئوپلیتیکی، یعنی تغییر اقلیم و کنترل منابع آب ارس توسط ترکیه، پیامدهایی دارد:

- افزایش غلظت آلاینده‌ها، کاهش کیفیت آب رودخانه و افزایش بیماری‌های ناشی از آن
- کاهش کمیت منابع آب و تعطیلی کشاورزی در دشت‌های حاصلخیز و ایجاد منشا جدید ریزگردها
- اتلاف سرمایه گذاری‌ها در طرح توسعه کشاورزی بالفعل و بالقوه (نظیر سد گلفرج، سد گردیان و شبکه بالا دست، اراضی آق‌بلاغ، دشت یکانات، دشت هرزندات، سد مخزنی شهرستان پلدشت).
- تهدید سرمایه گذاری‌های انجام شده در کشت و صنعت مغان
- تعطیلی پروژه‌های بالفعل و بالقوه انتقال آب (نظیر انتقال آب ارس به دشت شبستر و تبریز، دریاچه ارومیه)
- صدمه به چشم اندازها، زیستگاه‌های منحصر به فرد، گونه‌های گیاهی و جانوری
- تضعیف اقتصاد منطقه، تضعیف معیشت و غذای مردم و به تبع آن تغییرات اجتماعی و تشدید مهاجرت‌های اکولوژیکی
- تغییر سازمان فضایی محصولات کشاورزی. در حال حاضر در شهرستان‌های حوضه آبخیز ارس، تنوعی از محصولات کشاورزی پرورش می‌یابد که با کاهش منابع آب، نقش این محصولات از سبد امنیت غذایی منطقه و کشور حذف می‌شود. کشت محصولاتی نظیر برنج (بویژه در شهرستان‌های جلفا، خداآفرین)، گندم آبی، ذرت دانه‌ای، حبوبات آبی، محصولات صنعتی (آفتاب گردان روغنی، پنبه، توتون، چغندر قند، سویا، کلزا، کنجد، گلرنگ)، محصولات دانه دار (نظیر سیب و گلابی و ...)، میوه‌های هسته دار (نظیر هلو، شلیل، زردآلو و قیسی، آلبالو، گیلاس و ...) و دانه ریز (نظیر انگور و ...) دچار تغییر خواهد شد. بدیهی است تعیین دقیق تغییرات احتمالی سازمان فضایی کشاورزی و روستایی منطقه نیازمند اطلاعات دقیق، شناخت عمیق منطقه و پیش بینی‌های ژئوپلیتیکی دارد.

نکته کلیدی گزارش حاضر تاکید بر اهمیت موضوع (همراستا با تاکید دیگران) و تذکر نسبت به برخورد انفعالی با مسئله است؛ به عبارت دیگر، همراستایی دو عامل ژئوپلیتیک فوق الذکر، دیر یا زود حوضه ارس را متاثر خواهند ساخت و انتظار می‌رود در صورت ادامه برخورد انفعالی فعلی، در آینده شاهد تبعات گسترده‌ای باشیم.

توصیه‌ها

- چنانچه موافقتنامه دو و یا چند جانبه آبی بین کشورهای پایین دست و ترکیه وجود نداشته باشد (که به نظر می‌رسد در مورد ایران همینگونه است)، ظرفیت‌هایی در کنوانسیون بین‌المللی و حقوق بین‌الملل در زمینه‌های محیط زیست، بیابان‌زدایی، حقوق بشر وجود دارد که لازم است تمام این ظرفیت‌ها بررسی و ارزیابی شود.
- تهیه یک بسته سیاستی (با موضوعات مختلف منطقه با در نظر گرفتن مبادلات اقتصادی و انرژی تمام کشورهای منطقه با ترکیه) توسط تمام کشورهای ذینفع منطقه (اعم از ایران، عراق، سوریه، ارمنستان، آذربایجان، ترکیه) با حضور ناظران بین‌المللی می‌تواند از جمله راهکارهای حل مساله باشد و حتی بتواند فرصت‌های جدید برای تمام ذینفعان ایجاد کند.
- در صورت عدم همراهی ترکیه فشار بر ترکیه از اولویت‌های بعدی است: اجماع کشورهای منطقه (ایران، سوریه و عراق) از طریق کاهش مبادلات انرژی و سایر کالاهای اقتصادی می‌تواند تهدید و نگرانی برای ترکیه مبنی بر از دست رفتن منافع اقتصادی باشد و ترکیه مجبور به توافق نامه‌های آبی بدهد (ژئوپلیتیک سنتی). جدای از مسئله ترکیه و سرچشمه‌های ارس، سرمایه‌گذاری برای سازگاری با تغییر اقلیم و ایجاد نظام کشاورزی و روستایی هوشمند به تغییر اقلیم از مطالبات کارشناسان و موسسات بین‌المللی و ملی کشاورزی است.
- از آنجا که این مشکل و پیامدهای احتمالی آن تحت تاثیر روابط بین‌المللی و منطقه‌ای و حاکمیت ژئوپلیتیک سنتی در روابط می‌باشد، لذا به نظر می‌رسد اقدامات مناسب به منظور کاهش تنش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و حاکمیت ژئوپلیتیک نوین (برد-برد) برداشته شود و به تدریج مسیری طی شود تا ایران به جایگاه واقعی خود در عرصه روابط بین‌الملل به عنوان لنگر گاه ثبات و امنیت منطقه ارتقا یابد.
- کاهش مابع آبی منطقه هم به دلیل کنترل منابع آب ارس توسط ترکیه و هم به دلیل تغییرات اقلیمی محتمل است، بنابراین در بخش کشاورزی، نظام تولید می‌بایست به سمت سازگاری با شرایط (نظام تولید کم آب‌بر و بهره‌ور) تغییر کند تا بتواند در شرایط سخت تاب آور باشد. چنانچه نظام تولید کشاورزی منطقه آمادگی برای شرایط احتمالی جدید را نداشته باشد، مهاجرت‌های اقلیمی اتفاق می‌افتد.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

۳- گزارش‌های ترجمه‌ای

سیاست های کشاورزی و آب: ویژگی های اصلی و تکامل از ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۹- بریتانیا

Agriculture and Water Policies: Main Characteristics and Evolution from 2009 to 2019, United Kingdom

نوع انتشار: محدود

پدید آورنده: سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، ۲۰۲۰

مترجم: الهام باریکانی

گروه های پژوهشی ذیربط مؤسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه یکتای سامانه سمع: PT-01-1-1-1848

کد فروست: TR-1404-1

قیمت: ۵۴۰۰۰۰ ریال

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

سیاست های کشاورزی و آب: ویژگی های اصلی و تکامل از ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۹- آمریکا

Agriculture and Water Policies: Main Characteristics and Evolution from 2009 to 2019, United States

نوع انتشار: محدود

پدید آورنده: سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، ۲۰۲۰

مترجم: الهام باریکانی

گروه های پژوهشی ذیربط مؤسسه: گروه پژوهشی اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست

شناسه یکتای سامانه سمع: PT-01-1-1-1843

کد فروست: TR-1404-3

قیمت: ۶۲۵۰۰۰ ریال

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

برنامه تاب‌آوری امنیت غذایی و تغذیه در سودان

Food and Nutrition Security Resilience Programme in the Sudan

نوع انتشار: عادی

مترجم‌ها: اکرم عباسی، مهرناز بنی‌اعمام

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه‌های پژوهشی برنامه‌ریزی راهبردی کشاورزی و امنیت غذایی

شناسه یکتای سامانه سمع: TR-00-2-1-1677

کد فروست: TR-1404-2

قیمت: ۱۵۲۰۰۰۰ ریال

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تحلیل و پایش قیمت مواد غذایی گزارش ماهانه در مورد روند قیمت مواد غذایی ۱۴ آوریل ۲۰۲۵

نوع انتشار: عادی

مترجم: احسان عباسلو

گروه‌های پژوهشی ذی‌ربط مؤسسه: گروه‌های پژوهشی معاونت پژوهشی

شناسه سامانه یکتای سمع: TR-03-61-1-2327

کد فروست: TR-1404-4

قیمت: ۱۳۰۰۰۰۰ ریال

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

۴- گزارش‌های ادواری

برآورد قیمت تمام شده محصولات باغی در سال ۱۴۰۳ به منظور پیشنهاد قیمت تضمینی

Estimating the Final Cost of Horticultural Products in 2024 in Order to Offer a Guaranteed Price

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: مریم اردستانی

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی سیاست های کشاورزی و غذا

شناسه یکتای سامانه سمع: PR-03-4-1-2304

کد فروست: PR-1404-4

قیمت: ۸۴۰۰۰۰ ریال

قیمت در بخش کشاورزی عامل اصلی تعیین کننده ی تصمیمات کشاورزان و تولید محصولات است. قیمت محصولات کشاورزی، عملکرد بخش و نیز رفاه مصرف کنندگان را تحت تاثیر خود قرار می دهد. بر این اساس دولت ها می بایست با اتخاذ سیاست هایی به دنبال ایجاد شرایط مطمئن تر برای تولید کنندگان کشاورزی باشند. سیاست قیمت تضمینی، نمونه ای از این سیاست ها است که با اعلام قیمت مناسب، کشاورزان را تا حدودی در مقابل نوسانات قیمتی مصون نگاه می دارد. در قیمت گذاری تضمینی، حمایت از تولید کنندگان، هدف نخست و اصلی دولت ها به حساب می آید.

قیمت گذاری تضمینی محصولات کشاورزی در سال ۱۳۶۸ با تصویب قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی در دستور کار وزارت کشاورزی قرار گرفت. در سال ۱۳۷۲، قانون اصلاحیه قانون مذکور برای محصولات باغی و دامی مصوب شد و در طی سال ها، اصلاحیه هایی به این قانون اضافه شد.

در سال ۱۳۹۹، قانون اصلاح قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی با مضمون اصلاح تبصره های (۱) و (۲) ماده واحده قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی، به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و بر اساس آن «شورای قیمت گذاری و اتخاذ سیاست های حمایتی محصولات اساسی کشاورزی» با وظایف و ترکیبات مشخص تشکیل شد. از جمله وظایف این شورا، تعیین قیمت تضمینی محصولات اساسی کشاورزی با لحاظ معیارهای چهارگانه شامل هزینه واقعی تولید و سود متعارف، حفظ رابطه مبادله داخل و خارج بخش کشاورزی، آخرین نرخ تورم اعلامی مرکز آمار ایران و هزینه تمام شده محصول مشابه وارداتی بوده که این مهم بر عهده کمیته قیمتی شورا (با دبیرخانه دایر در موسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی) است.

بر این اساس، برآورد قیمت تمام شده محصولات باغی با معیارهای چهارگانه فوق الذکر به منظور پیشنهاد قیمت تضمینی در سال ۱۴۰۳، هدف گزارش حاضر بوده است. نتایج نشان می دهد که قیمت تمام شده برآوردی با معیار هزینه تولید و سود متعارف نسبت به سال گذشته به طور میانگین از ۳۶ درصد رشد برخوردار بوده است. با توجه به ملاحظات کلان کشوری، اساساً تصویب قیمت ها یک تصمیم سیاستی است و در اکثر سال ها منطبق با قیمت تمام شده نبوده است.

XXXXXXXXXXXXXXXX

برآورد قیمت تمام شده محصولات زراعی در سال زراعی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ به منظور پیشنهاد قیمت خرید تضمینی

Estimating the Final Cost of Agricultural Products in the 2024-2025 Crop Year in order to Propose a Guaranteed Purchase Price

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: ماندانا طوسی

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی سیاست کشاورزی و غذا

ویراستار و ناظر علمی: علی کیانی راد

شناسه یکتای سامانه سمع: PR-03-4-1-2326

کد فروست: PR-1404-27

قیمت: ۱۵۷۵۰۰۰ ریال

اطمینان از پایداری درآمد کشاورزان برای افزایش تولید و بهره‌وری کشاورزی بسیار مهم و اثرگذار است. قیمت بازار برای محصولات کشاورزی اغلب ناپایدار و پرنوسان بوده و از اینرو ممکن است منجر به ضرر زیان برای کشاورز شود. در نتیجه استقبال کشاورزان را در پذیرش فناوری‌های نوین و نهاده‌های تولید کاهش می‌دهد.

در این فرایند، دولت با در اختیار گرفتن سیاست‌های قیمتی برای محصولات کشاورزی به دنبال تضمین قیمت‌های مناسب و سودآور برای تولیدکنندگان با هدف تشویق سرمایه‌گذاری، حفظ انگیزه تولید، جهت‌دهی الگوی کشت و تولید بیشتر است. در عین حال سعی می‌گردد از این طریق منافع مصرف‌کنندگان با در دسترس قرار دادن منابع با قیمت‌های مناسب با هزینه واسطه‌ای و بازاری کم پیگیری گردد. انتظار بر این است سیاست قیمتی به دنبال ایجاد ساختار قیمتی متعادل و یکپارچه در افق نیازهای کلی اقتصاد باشد.

از شناخته‌شده‌ترین سیاست‌های قیمتی در بخش کشاورزی ایران، سیاست خرید تضمینی (مصوب ۱۳۶۸) و اصلاحات و الحاقات بعدی آن است. به نحوی که بر اساس مفاد قانون و اهداف تصریح شده در آن، خرید محصولات تحت پوشش در سطح قیمت‌های اعلامی و مصوب تضمین گردد. ضمن آنکه دولت موظف است همه ساله حداقل قیمت خرید تضمینی را اعلام و در صورت نیاز اقدام به خرید توسط واحدهای ذیربط نماید.

در حوزه محصولات زراعی، انواع گندم، برنج، جو، ذرت، چغندر قند، پنبه‌وش، دانه‌های روغنی، چای، سیب‌زمینی، پیاز و حبوبات در زمره محصولات تحت پوشش سیاست حمایتی خرید تضمینی قرار گرفتند. تعیین و پیشنهاد قیمت تضمینی جزو وظایف کلیدی وزارت جهاد کشاورزی قرار گرفت و از آن پس حسب وظایف موسسه مطالعات کارشناسی پشتیبان به این موسسه محول شد. علی‌الحال با تصویب قانون اصلاح قانون خرید تضمینی، مجدداً بحث هزینه‌یابی و ارایه گزارشات مطالعاتی در این زمینه در قالب کمیته تخصصی سیاست قیمتی به موسسه واگذار شد.

لذا در راستای تحقق هدف وزارت جهاد کشاورزی و نیازمندی‌های اطلاعاتی، مبنی بر بهره‌گیری از دانش هزینه‌یابی و محاسبه بهای تمام‌شده محصولات کشاورزی در پیشنهاد قیمت خرید تضمینی، این مطالعه شکل گرفته است. همچنین سعی گردیده است نحوه کارکرد این سیاست و به نوعی این قیمت‌ها در بازار محصولات به لحاظ قیمتی بررسی گردد.

XXXXXXXXXXXXXXXX

بررسی وضع موجود پوشش گیاهی در ده استان تولید عمده گندم کشور تا پایان خرداد ۱۴۰۲

Investigating the Current Status of Vegetation in Ten Main Dry Wheat Producing Provinces of the Country Until the End of June 2023

نوع انتشار: محدود

تهیه کننده: محمود عبداله زاده

همکار: نرگس مسافر

گروه پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی فناوری اطلاعات و ارتباطات کشاورزی و روستایی

ویراستار و ناظر علمی: رمضانعلی ذبیحی افروز

شناسه یکتای سامانه سمع: PR-02-5-1-1919

کد فروست: PR-1404-3

قیمت: ۷۵۵۰۰۰ ریال

پایش اراضی کشاورزی، بدون آگاهی از وضعیت سلامت اجزاء آن امکانپذیر نیست. پوشش گیاهی به عنوان اصلی ترین جزء پایش، نقش مهمی در سلامت گیاه ایفا می کند. یکی از راه های مؤثر پایش و ارزیابی میزان پوشش گیاهی، بررسی و تعیین شاخص های پوشش گیاهی در اراضی کشاورزی می باشد. این شاخص ها اطلاعات مفیدی از ساختار موجود در گیاهان و میزان فتوسنتز آن ها را نشان می دهد. به این منظور نمودار شاخص های پوشش گیاهی در اراضی کشاورزی سال جاری و اطلاعات بارندگی مورد نیاز از در سطح کشور، استانهای منتخب جمع آوری شد. هدف این طرح آگاهی از میزان بارش و اختلاف آن با میانگین بلندمدت از داده های هواشناسی و تعیین میزان سبزیگی اراضی کشاورزی حاصل از مشاهدات ماهواره ای در سال جاری و مقایسه آن با سال قبل و میانگین بلندمدت می باشد. باتوجه به تقویم زراعی گندم و به اوج رسیده رشد تا پایان خرداد، ارزیابی وضعیت پوشش گیاهی کشور از ۱۴۰۱/۷/۱ تا ۱۴۰۲/۳/۳۱ مقایسه ای با میانگین بلندمدت و سال قبل میزان شاخص پوشش گیاهی، صورت گرفت.

برای انتخاب ده استان تولید عمده گندم کشور از آمار در سال زراعی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ تولید گندم کشور استفاده گردید. در این آمار میزان تولید گندم کشور ۳,۳۰۴,۴۷۹ تن است که سهم ۱۰ استان عمده ۸۰ درصد تولید و ۷۷ درصد سطح کشت گندم کشور را به خود اختصاص داده اند.

وضعیت بارش کشور در سال آبی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ منتهی به ۱۴۰۲/۳/۳۱ به میزان ۱۸۰.۲ میلیمتر است. میانگین بارش بلندمدت در همین تاریخ به میزان ۲۲۴.۶ میلیمتر است و اختلاف آنها -۴۴.۴ میلیمتر است. این میزان بارش در سال گذشته ۱۵۸.۶ میلیمتر بوده است. در مقایسه میزان بارش سال جاری، بارش بلندمدت و بارش سال گذشته، استان های کردستان، کرمانشاه، همدان، زنجان، لرستان و خوزستان نسبت به سال گذشته بارندگی بیشتری دارند. استان خوزستان نسبت به بلندمدت، بارندگی بیشتری دارد. استان های گلستان، آذربایجان شرقی و غربی و اردبیل نسبت به سال گذشته کاهش بارندگی دارند.

به منظور شناسایی پوشش گیاهی در تصویر ماهواره‌ای از شاخص پوشش گیاهی (شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده) استفاده می‌گردد. این شاخص اطلاعات مفیدی از ساختار موجود در گیاهان و میزان فتوسنتز آن‌ها به ما می‌دهد و نشانگر سلامت گیاه بر اساس نحوه انعکاس امواج نوری مختلف توسط یک گیاه است.

در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده اراضی کشاورزی در کل کشور، حاصل از تصاویر ۸ روز مودیس با قدرت تفکیک مکانی ۲۵۰ متری، در بازه زمانی از مهر سال ۱۴۰۰ تا مهر ۱۴۰۱ و مهر سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۲/۳/۳۱ نشان از وضعیت خوب شاخص پوشش گیاهی است. این نشان از افزایش تولید محصولات زراعی و باغی با ادامه روند طبیعی بیش از سال گذشته است.

استان کردستان با ۱۳ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۴۷۶.۱ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۳۳۸.۴ میلیمتر) و میانگین (۴۴۶.۶ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین درازمدت بیشتر است. بالا بودن میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده در زمستان ۱۴۰۱ نشان از شرایط مناسب آب‌وهوایی برای رشد گیاه در این استاندارد. انتظار افزایش تولید محصولات زراعی نسبت به سال گذشته را دارا است.

استان گلستان با ۱۳ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۲۸۳.۳ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۳۳۲.۴ میلیمتر) و میانگین (۴۰۳.۲ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت کمتر است. انتظار کاهش تولید محصولات زراعی نسبت به سال گذشته می‌رود. شرایط پوشش گیاهی در حداقل میزان بلندمدت است. لازم است اقدامات جبرانی افزایش میزان سبزی‌نگی شامل آبیاری، کوددهی، واپایش آفات و.... صورت گیرد.

استان آذربایجان شرقی با ۱۱.۲ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۲۱۲.۴ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۲۳۹.۱ میلیمتر) و میانگین (۲۸۱.۶ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت در حد نرمال است. انتظار تکرار تولید محصولات زراعی به نسبت سال گذشته می‌رود. شرایط پوشش گیاهی در حداقل میزان بلندمدت است. هرچند در زمستان میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده کاهش داشته است اما در شرایط کنونی در حد نرمال است.

استان کرمانشاه با ۸.۴ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۴۵۲.۳ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۲۵۳ میلیمتر) و میانگین (۴۶۴.۲ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت در فصل زمستان کمتر است، اما در فصل بهار میزان سبزی‌نگی در حد نرمال است. این بخاطر بارندگی‌های مناسب در چند هفته گذشته است. افزایش تولید محصولات کشاورزی نسبت به سال گذشته دور از انتظار نیست.

استان آذربایجان غربی با ۷.۷ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۲۱۷.۱ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۲۶۳.۴ میلیمتر) و میانگین (۳۲۹ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت در حد نرمال است، در فصل بهار میزان سبزی‌نگی در فراتر نرمال است. انتظار افزایش تولید محصولات کشاورزی نسبت به سال گذشته با توجه به کاهش بارندگی، دور از انتظار نیست.

استان همدان با ۷.۶ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۲۶۳.۲ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۲۰۴.۶ میلیمتر) و میانگین (۳۳۵ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت در فصل ۶۵

زمستان کمتر است، در اوایل فصل بهار نیز این میزان سبزی‌نگی کاهش داشته است. اما در خردادماه این شاخص افزایش داشته است که ناشی از افزایش بارندگی در این ماه است. افزایش تولید محصولات کشاورزی نسبت به سال گذشته دور از انتظار نیست.

استان اردبیل با ۶.۲ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۲۲۸.۵ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۲۵۵.۷ میلیمتر) و میانگین (۲۸۷.۳ میلیمتر) است. با توجه به این شکل میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت در فصل زمستان کمتر است، در فصل بهار نیز این میزان سبزی‌نگی کاهش داشته است. اما در خردادماه این شاخص افزایش داشته است که ناشی از افزایش بارندگی در این ماه است. انتظار افزایش تولید محصولات کشاورزی در حد سال گذشته دور از انتظار نیست.

استان زنجان با ۵.۲ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۲۷۳.۴ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۲۰۶.۶ میلیمتر) و میانگین (۲۹۳.۴ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین بلندمدت در حد نرمال است، در فصل بهار میزان سبزی‌نگی در فراتر نرمال است. انتظار افزایش تولید محصولات کشاورزی نسبت به سال گذشته دور از انتظار نیست.

استان لرستان با ۴.۳ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۵۱۸.۷ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۳۵۲.۸ میلیمتر) و میانگین (۵۸۳.۳ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین دراز مدت بهتر است. بالا بودن میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده در بهار ۱۴۰۲ نشان از شرایط مناسب آب و هوایی رشد گیاه در این استان دارد. انتظار افزایش تولید محصولات زراعی نسبت به سال گذشته را دارا است.

استان خوزستان با ۳.۳ درصد تولید گندم دیم کشور، با بارش ۳۵۷ میلیمتر تا ۱۴۰۲/۳/۳۱، سال قبل (۱۵۹.۲ میلیمتر) و میانگین (۳۴۴.۳ میلیمتر) است. در بررسی میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده سال جاری، نسبت به سال قبل و میانگین دراز مدت بهتر است. بالا بودن میزان شاخص پوشش گیاهی تفاضلی نرمال شده در بهار ۱۴۰۲ نشان از شرایط مناسب آب و هوایی رشد گیاه در این استان دارد. انتظار افزایش تولید محصولات زراعی نسبت به سال گذشته را دارا است.

XXXXXXXXXXXXXXXX

بررسی تولید گوشت طیور در کشتارگاه های کشور در هشت ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲

Survey of Poultry Meat Production in the Country's Slaughterhouses in the First Eight Months of 2023

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: فرزین علی ملایری

گروه های پژوهشی ذی ربط موسسه: گروه پژوهشی برنامه ریزی راهبردی کشاورزی و امنیت غذایی

شناسه یکتای سامانه سمع: PR-02-2-1-1982

کد فروست: PR-1404-21

قیمت: ۱۰۷۵۰۰۰ ریال

گوشت طیور یکی از مهمترین منابع تامین پروتئین حیوانی با کیفیت و چربی کم در جهان و ایران محسوب می شود. در کشور ما عرضه سرانه گوشت انواع طیور حدود ۳۲ کیلوگرم در سال می باشد که بخش عمده آن یعنی حدود ۹۸ درصد^۱ از محل تولید داخل تامین می شود. بر اساس آمارنامه منتشره توسط وزارت جهاد کشاورزی میزان تولید گوشت طیور در سال ۱۴۰۱ معادل ۲۵۹۳ هزار تن بوده است که پیش بینی می شود در سال ۱۴۰۲ به ۲۷۳۷ هزار تن افزایش یابد.

روند شاخص قیمت تولیدکننده مرغ از سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ روندی صعودی بوده است و از ۸۸ در سال ۱۳۹۲ به ۱۲۵۸ در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. (۱۳۹۵=۱۰۰)

در فصل بهار سال ۱۴۰۲ شاخص کل قیمت تولیدکننده بخش مرغداری های صنعتی کشور (بر مبنای ۱۳۹۵=۱۰۰) برابر با ۱۲۰۴۰ بوده است که نسبت به فصل قبل (زمستان ۱۴۰۱) ۳۲.۵ درصد افزایش و نسبت به فصل مشابه سال قبل (تورم نقطه به نقطه) ۹۷.۴ درصد افزایش یافته است. در میان اقلام مرغداری های صنعتی، بیشترین میزان افزایش تورم فصلی (قیمت) مربوط به قلم "جوجه یک روزه" (۹۷.۱ درصد) بوده است.

روند تغییرات ماهانه عرضه گوشت انواع طیور در کشتارگاه های کشور در ۸ ماه اول سال ۱۴۰۲ روندی صعودی داشته است و با متوسط رشد ماهانه ۳/۸ درصد از ۱۴۷۳۷۰ تن در ماه فروردین به ۱۹۱۹۳۹ تن در ماه آبان افزایش یافته است.

با توجه به اینکه سهم ماکیان (مرغ و خروس) بیش از ۹۷ درصد از کل تولیدات طیور است، بنابراین روند تغییرات آن تقریباً همانند روند تغییرات ماهانه عرضه کل گوشت انواع طیور است. تولید و عرضه گوشت ماکیان در ۸ ماه ابتدای سال ۱۴۰۲

^۱ بر اساس آمارنامه منتشره توسط وزارت جهاد کشاورزی میزان تولید و واردات گوشت مرغ در سال ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۲۵۹۳ و ۵۶ هزار تن بوده است.

روندی صعودی داشته است و از ۱۴۳۱۵۵ تن در ماه فروردین به ۱۸۷۵۴۰ تن در ماه آبان افزایش یافته است. متوسط نرخ رشد تولید گوشت ماکیان در کشتارگاه ها در این بازه زمانی ۳/۹ درصد بوده است

در هشت ماه نخست سال ۱۴۰۲ **تولید گوشت بوقلمون** با نوساناتی روند صعودی داشته است و از ۱۲۴۰ تن در ابتدای سال به ۲۰۶۱ تن در آبان ماه رسید که رشد ۷/۵ درصدی آن بالاترین رشد در میان انواع طیور صنعتی بوده است در هشت ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲ تولید گوشت بلدرچین از ۷۹ تن در فروردین ماه با متوسط رشد ۳/۶ درصد به ۱۰۱ تن در آبان ماه افزایش داشته است که متوسط ماهیانه ۹۰ تن گوشت بلدرچین تولید شده است.

میزان تولید گوشت شتر مرغ در هشت ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲ از ۷۵ تن در فروردین ماه به ۶۰ تن در آبان کاهش یافت که رشد منفی ماهانه حدود ۳ درصد را داشته است.

میزان عرضه گوشت سایر طیور (اردک، کبک، قرقاول و ...) در طی ۸ ماه نخست از ۲۸۲۱ تن در ابتدای سال با رشد منفی ۳/۶ درصد به ۲۱۷۸ تن در آبان ماه کاهش یافته است.

مقایسه تولید گوشت انواع طیور در کشور در آبان ماه ۱۴۰۲ نسبت به ماه گذشته آن نشان میدهد که **کل تولید طیور در آبان ماه ۶ درصد نسبت به ماه قبل از آن کاهش داشته است.**

مقایسه تولید گوشت انواع طیور در کشور در آبان ماه ۱۴۰۲ نسبت به همان ماه در سال ۱۴۰۱ نشان میدهد که میزان کل تولیدات طیور نسبت به آبان ماه سال گذشته ۲۷ درصد افزایش داشته است و با نرخ رشد ۲ درصد از ۱۵۰۶۲۴ تن به ۱۹۱۹۳۹ تن رسیده است.

در ماه آبان، متوسط وزن لاشه‌های قابل مصرف مرغ ۱/۸۸ کیلوگرم، بوقلمون ۱۰/۸۱ کیلوگرم، بلدرچین ۰/۲۴ کیلوگرم، شتر مرغ ۴۱/۸۰ کیلوگرم و سایر انواع طیور ۱/۳۴ کیلوگرم بوده است.

با توجه به افزایش هزینه‌های تمام شده تولید در ۸ ماهه اول سال ۱۴۰۲ و مشکلات و موانع مرتبط با تامین جوجه یکروزه و خوراک دام، صنعت مرغداری شرایط سختی را طی این مدت تجربه کرد، که با اصلاح سیاست‌های گذشته وزارت جهاد کشاورزی و مجموعه دولت در خصوص واردات مرغ اجداد، جوجه مادر و تخم مرغ نطفه دار به عنوان نهاده اصلی تولید مرغ کشور در جهت تکمیل ظرفیت جوجه‌ریزی واحدهای مرغ مادر، و منطقی نمودن سهم جوجه آرین در تامین جوجه یکروزه، اقدام موثری صورت گرفته است. با به ثمر رسیدن این تلاش‌ها طی ماه‌های آینده برنامه‌ریزی هم‌زمان در جهت تامین کسری تخم

مرغ نطفه‌دار و جوجه گوشتی از محل واردات، تولید جوجه یکروزه مسیر پایداری را طی خواهد نمود که منجر به افزایش جوجه ریزی طی ماه‌های آینده خواهد شد.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

مجموعه عناوین و خلاصه مدیریتی جدیدترین انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (زمستان ۱۴۰۳)

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: محمد دشوارپسند

کد فروست: PR-1404-2

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

مجموعه یادداشت‌های سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی در سال ۱۴۰۳

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: فاطمه سخی

کد فروست: PR-1404-19

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

۵- یادداشت‌های سیاست‌گذاری

هزینه و استطاعت افراد برای داشتن رژیم غذایی سالم

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: علی اکبر باغستانی، مجتبی پالوج، فاطمه سخی

دوره انتشار: سال ۶، شماره ۷۸

کد: BR-4-14040125-(01)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

نرخ رشد مثبت ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی ایران در ۹ ماهه‌ی نخست سال ۱۴۰۳

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: کوهسار خالدي

ویراستار: علی کیانی راد

دوره انتشار: سال ۶، شماره ۷۹

کد: BR-4-14040201-(02)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

مقایسه ابعاد نظام کشاورزی ایران و ژاپن

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: سید محمد جعفر اصفهانی، شهره سلطانی

ویراستار: مجتبی پالوج

دوره انتشار: سال ۶، شماره ۸۰

کد: BR-2-14040125-(03)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تحلیل تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در اسفندماه ۱۴۰۳

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: کتابون شمشادی

ویراستار: علی کیانی راد

دوره انتشار: سال ۶، شماره ۸۱

کد: BR-2-14040201-(04)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تحلیل تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در فروردین ماه ۱۴۰۴

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: کتابون شمشادی

ویراستار: علی کیانی راد

دوره انتشار: سال ۶، شماره ۸۲

کد: BR-2-14040203-(05)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تحلیل تورم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در اردیبهشت ماه ۱۴۰۴

نوع انتشار: عادی

تهیه کننده: کتابون شمشادی

ویراستار: علی کیانی راد

دوره انتشار: سال ۶، شماره ۸۴

کد: BR-2-14040313-(07)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

<https://www.agri-peri.ac.ir>

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir